

Važnost igre na otvorenom za djecu predškolske dobi

Antolović, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

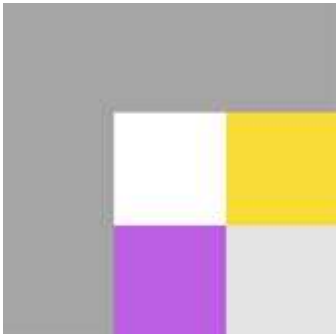
2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:609849>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Tihana Antolović

**VAŽNOST IGRE NA OTVORENOM
ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2022.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Izvanredni diplomski sveučilišni studij Ranoga i predškolskog odgoja i
obrazovanja

**VAŽNOST IGRE NA OTVORENOM
ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Igre u odgoju za okoliš
Mentorica: prof. dr. sc. Edita Borić
Studentica: Tihana Antolović
Matični broj: 1158/7
Modul: B

Osijek, listopad 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
SUMMARY	2
UVOD.....	2
1. DJEČJA IGRA.....	2
1.1. Klasifikacija dječje igre.....	3
2. IGROVNO OKRUŽENJE.....	5
2.1. Igra na otvorenom	7
3. OBRAZOVANJE USMJERENO NA OKOLIŠ	9
4. POTICAJI ZA IGRU NA OTVORENOME	10
4.1. Igre vodom	10
4.2. Igre pijeskom	10
4.3. Igre prirodnim materijalima	10
4.4. Istraživanje zvukova, mirisa i osjeta u prirodi.....	11
4.5. Istraživanje biljnog svijeta.....	11
4.6. Istraživanje životinjskog svijeta	11
5. VAŽNOST IGRE NA OTVORENOM ZA DJEČJI RAZVOJ.....	12
5.1. Igra na otvorenome i tjelesni razvoj.....	12
5.2. Igra na otvorenome i socijalni razvoj.....	12
5.3. Igra na otvorenome i emocionalni razvoj	13
5.4. Igra na otvorenome i kognitivni razvoj.....	13
6. ULOGA ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI.....	15
7. ULOGA RODITELJA	17
8. ŠUMSKI VRTIĆI.....	18
8.1. Šumski vrtići u Hrvatskoj	18
9. METODOLOGIJA	20
9.1. Etički aspekti istraživanja.....	20
9.2. Uzorak istraživanja	20
9.3. Populacija.....	20
9.4. Instrument istraživanja – Anketa.....	20
9.5. Postupak prikupljanja podataka.....	21
9.6. Cilj istraživanja	21
10. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA	22
11. RASPRAVA.....	36

ZAKLJUČAK	39
POPIS LITERATURE	40
PRILOZI	42
Prilog 1. – Anketa za odgojitelje	42
Prilog 2. – Anketa za roditelje	46

SAŽETAK

Igra je najčešća aktivnost djeteta i ona je sastavni dio njegovog života. Igra im je poznata kao zabavna aktivnost u kojoj oni rado uživaju. Poznate su brojne definicije igre, jer je nemoguće igru opisati pomoću samo jedne definicije, a najčešće se opisuje kao jedinstvena, slobodno izabrana i zabavna aktivnost. Prema Roller-Halačev (1977) igra je djetetu važna za upoznavanje s njegovom neposrednom okolinom jer upravo kroz igru ono stječe nove spoznaje o vanjskom svijetu, obogaćuje emocionalni život, izgrađuje svoje ponašanje, razvija vještine potrebne za život. Upravo su to razlozi zbog kojih je važno svakom djetetu omogućiti vrijeme za igru, odnosno učiniti igru svakodnevnom aktivnošću. Dijete se u igri osjeća slobodno i u njoj istražuje, isprobava različite načine i strategije.

Djeca danas provode puno manje vremena u igri na otvorenome, kao i u fizičkoj aktivnosti, a brojni istraživači navode da upravo igra kao dječja aktivnost utječe na cjelokupan razvoj djeteta preko društvenih, kognitivnih, tjelesnih i emocionalnih aspekata. Stručnjaci stoga naglašavaju važnost utjecaja igre na razvoj djeteta te provođenje što više vremena u igri, posebice na otvorenome. Analizirajući sve dobivene podatke iz provedenoga istraživanja dolazimo do zaključka da i odgojitelji i roditelji svakodnevno prakticiraju boravak i igru djece na otvorenome, no još uvijek u premalome postotku u odnosu na vrijeme provedeno u zatvorenim prostorima. Usporedbom stavova odgojitelja i roditelja uočeno je da ima podudaranja, ali isto tako i razilaženja. Ono što odgojitelji u posljednje vrijeme primjećuju kod djece je lošiji motorički razvoj te veće govorne poteškoće, dok roditelji takva odstupanja kod svoje djece uopće ne primjećuju.

Ovakvi podatci ukazuju i na potrebu osvještavanja i odgojitelja i roditelja da su promjene u pristupu odgoja i obrazovanja nužne kao i što veći boravak djece u prirodi koji će pozitivno utjecati na cjelokupan djetetov razvoj.

Ključne riječi: dječji razvoj, igra, igra na otvorenome

THE IMPORTANCE OF OUTDOOR PLAY FOR PRESCHOOLERS

SUMMARY

Play is the most common activity of a child and it is an integral part of his life. The game is known to them as a fun activity that they enjoy. Numerous definitions of play are known, because it is impossible to describe play using only one definition, and it is most often described as a unique, freely chosen and fun activity. According to Roller-Halačev (1977), play is important for a child to familiarize himself with his immediate environment, because it is through play that he acquires new knowledge about the outside world, enriches his emotional life, builds his behavior, and develops the skills necessary for life. These are exactly the reasons why it is important to allow every child time to play, that is, to make play a daily activity. The child feels free in the game and in it explores, tries out different ways and strategies.

Today's children spend much less time playing outdoors, as well as in physical activity, and many researchers state that play as a children's activity affects the overall development of the child through social, cognitive, physical and emotional aspects. Experts therefore emphasize the importance of the influence of play on child's development and spending as much time as possible in play, especially outdoors. Analyzing all the data obtained from the conducted research, we come to the conclusion that both educators and parents practice children's stay and play outdoors every day, but still in too small percentage compared to the time spent in closed spaces. By comparing the attitudes of educators and parents, it was observed that there are similarities, but also differences. What educators have recently noticed in children is poorer motor development and greater speech difficulties, while parents do not notice such deviations in their children at all.

Such data also indicate the need to raise awareness among educators and parents that changes in the approach to upbringing and education are necessary, as well as children spending as much time in nature as possible, which will have a positive impact on the child's overall development.

Key words: child development, play, outdoor game

UVOD

Igra ima glavnu ulogu u razvitku predškolskog djeteta. Ona je izvor njegova razvoja te snažno sredstvo stjecanja znanja, vještina i navika. Značajna je za tjelesni razvoj djeteta, za njegovo zdravlje, a jednako i za razvoj djetetovih kognitivnih sposobnosti.

Najbolje doba za učenje je predškolsko doba kada djeca imaju dobro razvijene osjećaje za prirodu, životinje i svijet oko sebe. Djeca tada uče kako se odnositi prema životinjama i biljkama te kako istraživati svijet oko sebe i razvijaju se u uskoj vezi s prirodnim svijetom. Važno je osvijestiti da upravo igra na otvorenom pruža djetetu potrebno iskustveno učenje i razvija sve aspekte njegova razvoja. Igra na otvorenome ima veliku važnost i u odgoju i obrazovanju djece za okoliš. Upravo su predškolske ustanove mjesta koja imaju mogućnost ostvariti kontakt djece s prirodnim svijetom, koji je zbog suvremenog i užurbanog načina života nedovoljno zastupljen. Samo takvim pozitivnim iskustvima djeca će razviti svoju ljubav prema prirodi i želju da ju zaštite za buduće generacije. Djeca trebaju svakodnevni kontakt s prirodnim okolišem koji im pruža priliku za igru i istraživanje i gdje se mogu povezati s prirodom. Iako igra na otvorenom ima određene rizike, više od toga ipak ima stvarne prednosti za razvoj djeteta jer će se djeca naučiti nositi s problemskim situacijama.

U ovom radu objasniti ćemo što je to igra te kako se klasificira. Nadalje ćemo reći kako igra utječe na djetetov razvoj i spomenuti pozitivne aspekte igre na otvorenome na tjelesni, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Cilj je ovoga istraživanja utvrditi koliko djeca borave u igri na otvorenome u vrtiću, a koliko kod kuće te smatraju li je odgojitelji i roditelji važnom za sve aspekte dječjega razvoja. Istraživanje je usmjereno i na utvrđivanje stavova roditelja i odgojitelja prema igri i aktivnostima djece na otvorenome. Osim što se anketama željelo utvrditi kakvi su stavovi roditelja i odgojitelja, fokus je stavljen i na njihovu međusobnu usporedbu kako bi se utvrdilo postoje li određene razlike između tih skupina ispitanika te na kojim stavovima je prisutna razlika.

Očekuje se da će između roditelja i odgojitelja biti razlika u stavovima prema igri i aktivnostima djece na otvorenome. Dobiveni rezultati će se u dogovoru s ravnateljem vrtića prezentirati odgojiteljima te će se kroz stručnu raspravu pokušati utjecati na mijenjanje njihovih stavova prema igri na otvorenome za djecu rane i predškolske dobi.

1. DJEČJA IGRA

U Nacionalnom programu odgoja i obrazovanja za ljudska prava (1999, str. 33) navodi se „dijete je ličnost kojoj, zbog njezinih specifičnosti, društvo priznaje posebnu vrijednost.“ Prema Deklaraciji o pravima djeteta (1959) i Konvenciji o pravima djeteta (1989) djetetovo je pravo život u zdravoj sredini i osiguravanje uvjeta za rast i razvoj, a upravo je i igra navedena kao jedno od temeljnih prava svakoga djeteta.

Brojne su definicije igre, no mogli bismo reći da je to pojam vezan uz veliki broj aktivnosti (Duran, 2003). „Igra je nespecijalizirana, neizdiferencirana, vrlo složena, nejednoznačna, multifunkcionalna aktivnost“ (Duran, 2003, str. 22). Igra je ujedno i najprirodniji oblik dječje aktivnosti te pruža djetetu osjećaj slobode i sreće. Igram djeca stječu različita iskustva, ona im pruža ulaz u novi svijet koji im omogućuje da ga prilagode svojim željama i interesima te im pruža cjelovit razvoj.

Igra ima višestruke dobrobiti za dijete. U njoj se djeca izgrađuju kroz sva razvojna područja, uče se poštivanju pravila, međusobnoj suradnji, prihvaćanju poraza, pronalaženju rješenja za određenu situaciju, suzbijanju svojih strahova, prihvaćanju novih uloga, dijeljenju, empatiji... Prema svemu navedenom, možemo zaključiti da kroz igru djeca upoznaju svijet oko sebe i stječu bogata iskustva, a samim time i uče igrajući se. Autorica Šagud (2002) ističe da je igra, prema mišljenju nekih autora, medij kojim dijete prerađuje realno i objektivno te ga preobražava ili modificira u nešto novo.

Igra i učenje usko su povezani i gotovo neodvojivi. Upravo su prednosti učenja kroz igru višestruke jer djeca na ovakav način spontano, na zabavan i ugodan način, stječu kvalitetna znanja i iskustva. „Igra je oblik i sredstvo odgoja djeteta. Igrajući se ono stječe znanja i uči ponašanja. Uči uz naše namjerne intervencije, ali i spontano, a da to i ne zna. Nema sumnje da je igra oblik ranog obrazovanja djeteta“ (Stevanović, 2003, str. 110).

Najbolje doba za učenje je predškolsko doba kada djeca imaju dobro razvijene osjećaje za prirodu, životinje i svijet oko sebe, a u tome svemu, upravo igra ima glavnu ulogu u razvitku predškolskog djeteta. „Budući da je igra dominantan oblik i metoda rada, ona je kao specifična aktivnost osobito svojstvena predškolskoj djeci, najvažnija je komponenta razvojne linije djeteta, ona osigurava sve uvjete kojima se mogu s najviše uspjeha realizirati zadaci odgoja i obrazovanja djece u toj životnoj dobi“ (Roller-Halačev i Vegar, 1983, str. 8).

Prema Dissing Sandahl (2019) previše se vremena i energije ulaže u obrazovne temelje dječjeg razvoja umjesto da se djeci dopusti da istražuju sebe i svoju okolinu. Nestrukturirano i slobodno igranje dragocjeno je iskustvo koje djeci nudi neograničene mogućnosti stvaranja i izražavanja beskonačnosti njihove mašte. Mnogi roditelji teže djecu uključivati u što više raznih aktivnosti kako bi djeca stekla nova znanja i iskustva, a upravo je slobodna dječja igra ta koja im omogućuje spontanost i nenametljivost u ostvarivanju novih spoznaja i učenja, a djeca je imaju najmanje. „Igra se nerijetko doživljava kao gubitak dragocjenog vremena koje je moglo biti usmjereno na učenje“ (Alexander i Dissing Sandahl, 2017, str. 11).

1.1. Klasifikacija dječje igre

Iako su klasifikacije igara brojne, najčešće se u literaturi razvrstavaju u sljedeće tri kategorije:

- funkcionalna igra – dijete ispituje svoje funkcije (motoričke, osjetne, perceptivne)
- simbolička igra – igra uloga, imaginativna igra
- igre s pravilima – javljaju se u gotovom obliku, odnosno za njih postoje unaprijed osmišljena pravila, često su to neke natjecateljske igre (Duran, 2003).

Klarin (2017) navodi da jedna od najstarijih klasifikacija dječje igre dolazi od Parten (1932), a to su:

- promatranje igre – dijete promatra druge u igri, no ne priključuju se igri
- samostalna igra – dijete se igra samo i ne primjećuje ostalu djecu
- usporedna igra – dijete se igra pored druge djece, ali među njima nema nikakve suradnje ili druženja
- povezujuća igra – dijete se igra s ostalom djecom, no u igri ne postoji zajednički cilj
- suradnička igra – postoji suradnja među djecom, djeca se ponašaju kao skupina i zajedno određuju ciljeve, pravila i aktivnosti.

Kako navodi autorica Klarin (2017) novija klasifikacija igre (prema više autora) predlaže klasifikaciju uvažavajući razne aspekte dječjeg razvoja, a to su:

- fizičke igre – fizičke igre, istraživačke igre, manipulativne igre, konstruktivne igre
- igre pretvaranja – dramske igre, igre uloga, igre fantazije, početno pisanje i računanje
- jezik – svaka igra koja uključuje zvuk i riječi, uključuje i šaljive i zabavne priče
- igre s pravilima – već i djeca najranije dobi mogu igrati jednostavnije igre s pravilima (igre skrivača s roditeljima), jezik ovdje ima važnu ulogu (dogovaranje, pregovaranje)
- kreativne igre – igre u kojima dijete istražuje, koristi se tijelom i raznim materijalima kako bi načinilo nešto novo, izrazilo osjećaje ili ideje (ples, crtanje, modeliranje).

Hughesova klasifikacija dječje igre sadrži šesnaest tipova dječje igre i nešto je složenija od prethodnih, navodi Klarin (2017), a to su:

- simbolička igra – igra uz kontrolu, istraživanje, razumijevanje bez ikakvog rizika
- gruba igra – obuhvaća guranje, naguravanje, škakljanje (ne odnosi se na tuču)
- sociodramska igra – odnosi se na realna ili potencijalna iskustva djeteta
- socijalna igra – suradnička igra, igra više djece, ubrajaju se u nju i igre s pravilima
- kreativna igra – igra u kojoj dijete doživljene odnose oblikuje u nove, istražuje i svojom imaginacijom stvara nove ideje
- igra komunikacijom – razne igre riječima, ekspresijom lica ili mimikom (pantomima)
- dramska igra – neki dramski događaji (dijete ne mora biti direktno uključeno)
- lokomotorna igra – igre koje uključuju mnogo motoričkih pokreta
- duboka igra – igra s rizičnim ponašanjima, ali su korisne jer kroz njih dijete uči vještine preživljavanja i suočavanja sa strahom
- istraživačka igra – obuhvaća manipuliranje raznim predmetima
- igra fantazije – dijete koristeći iskustva iz stvarnog života smišlja novu igru na svoj način
- imaginarna igra – igra zamišljanja, pravila se ne moraju koristiti
- majstorske igre – igre na otvorenom (kopanje, gradnja)
- igra objektima – smišljanje korištenja starih objekata na nov način
- igranje uloga – dijete preuzima neku drugu ulogu, najčešće ulogu odraslih
- rekapitulacijska igra – igra u kojoj dijete istražuje svoje porijeklo, povijest, stare rituale

2. IGROVNO OKRUŽENJE

Kako se dječja igra javlja već u prvim mjesecima djetetova života, možemo reći da ona započinje u roditeljskom domu. Vrtić, kao odgojno-obrazovna ustanova, mjesto je koje osigurava dječju igru i izvan roditeljskoga doma. Odgojitelji nastoje oblikovati prostornu i materijalnu sredinu te bogatim poticajima i stručnim djelovanjem dječjoj igri dati veliku razvojnu vrijednost.

U planiranju prostorno-materijalnog okruženja posebnu ulogu ima odgojitelj koji treba pomno promatrati djecu, njihove interese i potrebe te u skladu s istima prilagođavati, obogaćivati i mijenjati okruženje kako bi potaknuo dijete na istraživanje i otkrivanje, što mu omogućuje nova učenja i suradnju s ostalima (Slunjski, 2008).

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) kako bi se ostvario kvalitetan kurikulum vrtića potrebno je osigurati odgovarajuće organizacijske uvjete temeljene na suvremenom shvaćanju djeteta kao cjelovitog bića, istraživača, stvaratelja znanja, aktivnoga građanina zajednice te kao kreativnog bića sa specifičnim stvaralačkim i izražajnim potencijalima. Kvalitetno prostorno-materijalno okruženje treba biti multisenzorično i kao takvo izvor je učenja djece. Organiziranje prostorno-materijalnog okruženja vrtića uključuje dobru promišljenost odgojitelja pri izboru materijala kao i bogatstvo ponude materijala. Ovakvo okruženje djecu potiče na istraživanje, eksperimentiranje, otkrivanje, rješavanje problema, postavljanje hipoteza i konstruiranje znanja. Prostorna organizacija vrtića određuje i kvalitetu socijalnih interakcija djece međusobno, kao i djece s odgojiteljem.

Iako se najveći dio odgojno-obrazovnog procesa u dječjem vrtiću odvija unutar sobe dnevnog boravka, ne treba zaboraviti da većinu aktivnosti možemo prenijeti i na prostor izvan vrtića te time stvoriti nove i zabavne pristupe odvijanju određenih aktivnosti.

Nekada su se djeca puno više igrala na igralištima, u dvorištima, parkovima, i takva je igra bila gotovo cjelodnevna, slobodna, nekontrolirana i najzastupljenija među djecom. Djeca su uživala u boravku u prirodi i bio je to omiljeni način igre. Prirodna okolina je pružala brojne poticaje koje su djeca vješto znala iskoristiti, a mašte u takvim situacijama nije nedostajalo. Za djecu je kretanje od presudne važnosti kako bi im se tijelo razvilo u skladu s fazama odrastanja. Uspoređujući danas djecu i njihov motorički razvoj, možemo reći da su prijašnje generacije

djece bile motorički vještije i sposobnije upravo zahvaljujući tim igrama u prirodi, trčanju, penjanju, istraživanju okoline. Pa što se to toliko promijenilo od tada? I sada se djeca igraju na otvorenome, ali puno kraće i to uglavnom na dječjim igralištima koji svojom ponudom igrala kontroliraju i ograničavaju dječju igru. Kako navodi Tomljanović (2012) u praksi je uočeno da djeca u vrtićima do treće godine života rijetko borave na otvorenom, a ukoliko to i čine, kretanje im je vrlo ograničeno na samo određeni dio dvorišta. Dodamo li tome i činjenicu da djeca veći dio dana provedu u vrtiću, a roditelji po dolasku u vrtić i preuzimanju djece, uglavnom žure kući kuhati ručak, odmoriti ili se baviti nekim drugim obvezama, djeca i izvan vrtića malo vremena provode u boravku i igri na otvorenom. Važno je stoga i kod odgojitelja i kod roditelja osvijestiti važnost igre na otvorenom za cjelokupan dječji razvoj te ju uvrstiti u svakodnevnu rutinu. „Najprimjerenije okruženje za istraživanje prirode je svakako sama priroda“ (Slunjski 2008, str. 43).

Slika 1. Igra pod stablom ginka

Izvor: (fotografija iz arhiva odgojiteljice Tihane Antolović)

Martensson (2010) tako piše o provedenim istraživanjima, posebice velikom broju nordijskih istraživanja, koja naglasak stavljaju na povezanost igre na otvorenom i na neposredno dječje okruženje. Nije novost da upravo skandinavske zemlje djeci omogućuju slobodu kretanja i svakodnevnu igru u prirodi.

Dječja igra u prirodnom prostoru je raznovrsnija jer omogućuje djeci da istražuju, ispituju svoje vještine i sposobnosti te pronalaze rješenja za novonastale situacije u kojima se nađu. Svjedoci smo užurbanog i sjedilačkog načina života kao i ovisnosti o informacijsko-komunikacijskim tehnologijama koje su nas udaljile od boravka na otvorenom i suživota s prirodom. Znamo da djeca najbolje uče i usvajaju gledajući i kopirajući odrasle oko sebe pa nam je jasno da su i sami, već od najmlađih dana, postali previše zatvoreni u unutrašnjim prostorima i prepušteni upravo sjedećim aktivnostima. Ne iznenađuje stoga činjenica da sve više djece zbog smanjenih tjelesnih aktivnosti podliježe pretilošću, a samim time i lošim motoričkim sposobnostima. Boravak na zraku i igra na otvorenom preporučuju se svakodnevno i to bez obzira na vremenske prilike. Važno je samo imati adekvatnu odjeću i obuću i voditi računa o vremenu boravka na otvorenome.

Miljak (2009) ističe da prostorno okruženje treba biti bogato poticajima, zanimljivo i raznoliko kako bi djeca sama mogla birati što žele, odnosno odabrati ono za što im je najveći interes. Poticajno okruženje djeci pruža nove izazove, prilike za igru, istraživanje, zabavu, zajedničko učenje.

2.1. Igra na otvorenom

Svaki otvoreni prostor za djecu je posebno uzbudljiv jer potiče djecu na prirodnu radoznalost, pruža različita iskustva, obogaćuje doživljaj, a samim time djeca spontano uče i razvijaju se. Rajović (2017) naglašava važnost boravka djece u prirodi kao najpogodnije mjesto za učenje kroz sva osjetila. Ističe da su boravak i igra u prirodi važni za djecu jer ona najbolje uče kroz pokret, a pokret stimulira razvoj sinapsi, odnosno potiče kognitivni razvoj. Također ističe kako se na ovaj način provodi korisno vrijeme s djetetom te potiče njegov zdrav razvoj te uči brinuti o zaštiti i očuvanju okoliša. Upozorava i na veliki problem današnje djece, koja sve više vremena provode u zatvorenim prostorima uz informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, što u velikoj mjeri šteti svim područjima razvoja djeteta i kao posljedicu ima razne razvojne smetnje.

Osjetilo dodira je „majka svih osjetila“, u bliskom kontaktu sa zemljom, kamenjem, lišćem, životinjama itd. dobiva mnoštvo podražaja preko osjetljivih receptora u koži. A upravo to predstavlja jedno od temeljnih iskustava za učenje, jer svakoj moždanoj aktivnosti poimanja prethodi barem jedno iskustvo dodira. Učenje dodirrom dovodi čovjeka do korijena svake spoznaje (Lohf, Bestle-Korfer, Stollenwerk, 2014, str. 8).

Igre na otvorenom mogu biti različite te se odnose na biljke, životinje, vodu, zrak, energiju, rastresiti materijal, otpad, energiju, itd. Dinamika kretanja i odnosa u prirodnim životnim zajednicama kao što su parkovi, livade, tratine, vodene površine i tokovi, zanimljiva je i privlačna djeci (Došen-Dobud, 1995). Većina igara vezana je za biljni i životinjski svijet na izražajnoj, praktičnoj i istraživačkoj razini. Igre su predviđene za izoštravanje osjeta promatranja slušanja, dodirivanja, mirisanja i kušanja (Uzelac i Starčević, 1999). Bitno je razviti svijest kod djece da sva živa bića (biljke, životinje i čovjek) imaju iste osnovne potrebe za preživljavanjem (hrana, voda, zrak).

3. OBRAZOVANJE USMJERENO NA OKOLIŠ

Obrazovanje usmjereno na okoliš vrlo je važno. Cilj mu je podizanje razine dječje svijesti te ekološkog mišljenja i ponašanja u svakodnevni život. Učeći kroz igre iz neposrednog iskustva, stvara se osnova za razvoj osjetljivosti za okoliš. Aktivnosti i igre kojima se ostvaruje ovakav cilj su razne, ali podrazumijevaju konkretan sadržaj kojima se kod djece razvija osjetljivost za okoliš. Aktivnosti moraju biti prilagođene dobi i potrebi djece, imati razrađene faze igre uz pripremljen potreban materijal. Uvođenjem ekoloških aktivnosti definirane su nove dimenzije učenja o okolišu. Miljević-Riđički i sur. (2001) navode da sadašnja briga za mlade i današnji postupci utječu na stvaranje budućnosti za naše potomke te stoga već sada treba postaviti dobre temelje. UNICEF, kao svjetska organizacija koja pomaže djeci svijeta, 1970. godine prvi je u svojim dokumentima progovorio o odgoju za održivi razvoj.

Odgoj za razvoj je proces koji u djece i mladih ljudi potiče razvoj stavova i vrijednosti poput globalne međuovisnosti, mira, snošljivosti, socijalne pravde i ekološke osviještenosti te ih obogaćuje znanjima i vještinama koje im omogućuju da unesu promjene u svoje osobne živote i živote svojih zajednica, lokalno i globalno (UNICEF, 1992, prema Miljević-Riđički i sur., 2001, str. 11).

Razvoj osjetljivosti za okoliš ima polazište u dječjem neposrednom iskustvu te poticanju osjećaja za prirodu i okoliš. Povećanjem iskustva s biljnim svijetom, djeca dobivaju nova saznanja. Igre vezane za biljni svijet mogu se provoditi tijekom cijele godine te djeca mogu istraživati okoliš u svim godišnjim dobima. Najčešće su to igre vezane za šumu, drveće i biljke. Skupljanjem i dodiranjem različitih predmeta (lišća, grana, plodova, cvjetova, kamenja) uče ih prepoznati i razlikovati. Poticanjem takvih igara djeca će shvatiti negativne učinke uništenja šuma, drveća, biljki, životinja te odrediti osobnu ulogu ljudskog društva u prevenciji uništavanja okoliša (Uzelac i Starčević, 1999).

4. POTICAJI ZA IGRU NA OTVORENOME

Mogućnosti za igre na otvorenome su brojne, no ovdje ćemo navesti one koje primjećujemo kao najzastupljenije tijekom djetetovog boravka u igri na otvorenome.

4.1. Igre vodom

Djeca uživaju u igri vodom, a posebice skakutati po lokvi vode. Iako se vodom možemo igrati i u zatvorenom prostoru, istraživanje vodenih lokvi i blata u prirodi nudi posebni doživljaj i nova iskustva za djecu. Djeca u igri vodom mogu istraživati topljivost dostupnih im resursa (zemlje ili kamenčića), mogu grančicom mjeriti dubinu lokvi te ih uspoređivati, bacanjem kamenčića u lokvu proučavati stvaranje površinskih valova na vodi, uočavati što pluta, a što tone u vodi (Došen Dobud, 1995).

4.2. Igre pijeskom

Igre pijeskom omiljena su igra djeci. Osim što igra pijeskom omogućuju djeci da budu bosa tijekom igre i osjete meku konzistenciju pijeska, ona pozitivno utječe i na razvoj grube i fine motorike djece. U pijesku djeca mogu kopati, skrivati razne igračke pa ih potom tražiti, puniti i prazniti posude pijeskom, graditi kule od pijeska i promatrati njihovo rušenje. Nadasve treba prethodno voditi računa da je pijesak čist, odnosno da nije zagađen životinjskim izmetom ili da ne sadrži neke oštre predmete (Došen Dobud, 1995).

4.3. Igre prirodnim materijalima

Priroda obiluje raznim prirodnim materijalima koje djeca mogu iskoristiti za svoju igru ili istraživanja. Najčešće su to kamenčići, zemlja, plodovi drveća, grančice, lišće, trava. Djeca ovim materijalima mogu osmisliti različite načine primjene. Grančicama mogu graditi različite nastambe, lišću mogu uspoređivati oblik i veličinu te ga klasificirati, zemlju iskoristiti za kopanje tunela, kamenčiće grabiti u kantice, plodovi drveća mogu poslužiti za „kuhanje ručka“. Ovakva igra razvija dječju maštu i važna je za dječji razvoj (Došen Dobud, 1995).

4.4. Istraživanje zvukova, mirisa i osjeta u prirodi

Okruženi prirodnom okolinom, koja je nepresušan izvor zvukova, mirisa i različitih tekstura, djeca mogu na razne načine istraživati okolinu i tako razvijati svoja osjetila. Ovisno o godišnjim dobima te promjenama u prirodi, mogućnosti su mnogobrojne. Djeca tako mogu osluškivati zvukove u prirodi kao što su šuštanje lišća, cvrkut ptica, kreketanje žaba uz vodene površine, žuborenje rijeke, rominjanje kiše, hukanje vjetra, pucketanje grančica... Proljeće je vrijeme istraživanja raznih mirisa. Buđenje prirode nakon zimskog mirovanja i razno cvijeće po livadi obiluju mnogim novim mirisima s kojima se djeca mogu susresti. Razne teksture na koje djeca u prirodi nailaze omogućavaju im razvoj taktilne percepcije (Roller-Halačev, 1977).

4.5. Istraživanje biljnog svijeta

Čim izađemo u prirodu okruženi smo raznim biljnim svijetom koji je nepregledan. Djeca u ovakvom okruženju uistinu imaju bogate resurse za istraživanje, od livadnog cvijeća i bilja pa sve do raznoraznog drveća. Ovakvo okruženje omogućuje djeci promatranje rasta biljnog svijeta, promjene kroz godišnja doba, navođenje imena drveća, cvijeća, uočavanje količinskih odnosa, veličina i boja u prirodi. Djeca mogu promatrati ima li pojedino drveće plodove te ga sakupljati i iskoristiti za manipulativne ili kreativne igre prirodnim materijalima (žirovi, češeri, kesteni). Svakako je bitno djeci ukazati na važnost biljaka u proizvodnji kisika i na očuvanje biljnog svijeta za buduće generacije (Britton, 2000).

4.6. Istraživanje životinjskog svijeta

Interes za životinje djeca počinju pokazivati vrlo rano, nažalost malo je djece koja su u prilici uživo u prirodi promatrati kretanje životinja u njihovom prirodnom staništu. Upravo je to razlog više za češći boravak djece na otvorenom jer će u prirodnoj okolini svakodnevno biti u kontaktu s raznim životinjama (glistama, pticama, ježevima, vjevericama, raznim kukcima, ribama) te moći promatrati njihov izgled, glasanje, kretanje, hranjenje, ponašanje, slijediti otiske šapa, promatrati nastambe. Ovo iskustveno učenje od velikog je značaja za djecu (Britton, 2000).

5. VAŽNOST IGRE NA OTVORENOM ZA DJEČJI RAZVOJ

5.1. Igra na otvorenome i tjelesni razvoj

Boravak na otvorenom ima veliku važnost za zdravlje i tjelesni razvoj svakoga pojedinca, a osobito djece. Svima je dobro poznato da kretanje jača srce i pluća, poboljšava krvotok i probavu. Slobodno kretanje na svježem zraku omogućuje djeci visoku razinu fizičke aktivnosti koja pridonosi njihovim motoričkim i funkcionalnim sposobnostima. Sloboda kretanja i širina prostora omogućavaju djeci da razvijaju i usavršavaju svoje motoričke vještine. Djeca postaju svjesna svoga tijela i svojih mogućnosti (Hansen i sur., 2004). Svakodnevno kretanje ujedno je i preventivna mjera za nastanak pretilosti. Posebno je prostor nekog parka mjesto za neograničeno trčanje, glasne igre, iskušavanje svojih motoričkih vještina pri trčanju, penjanju, skakanju, provlačenju, prelaženje preko prirodnih prepreka, a u tu svrhu priroda je uistinu neograničen izvor mogućnosti. Promatranjem životinja djeca mogu oponašati pokrete životinja te usavršavati prirodne oblike kretanja, koordinaciju pokreta, ravnotežu. Velike mišićne skupine razvijaju se kroz grubu motoriku te omogućuje djeci veće motoričke mogućnosti. Kroz lokomotorne i fizičke igre potiče se razvoj motoričkih sposobnosti (Klarin, 2017). Fina motorika razvija se korištenjem i manipuliranjem raznim predmetima, premetanjem, slaganjem, a u prirodi je mnogo ovakvih poticaja.

5.2. Igra na otvorenome i socijalni razvoj

Prema Pinter (2008) dijete svoje socijalne odnose započinje izražavajući potrebe na koje tada okolina reagira. S vremenom njegove socijalne interakcije postaju raznolikije, a socijalni prostor sve širi. Odnosi s vršnjacima za dijete postaju sve važniji kako dijete sazrijeva (javljaju se prva prijateljstva) pa tako i njihove interakcije postaju bogatije, a igra složenija. Dijete tako promatrajući ponašanja i reakcije druge djece na neka vlastita ponašanja uči koje su reakcije prikladne, a koje nisu. Na taj se način uči ponašati u određenoj situaciji i razvija svoje socijalne vještine. U igri postoji i socijalni aspekt, a on se odnosi na međusobne odnose u koje dijete stupa s drugima tijekom igranja. Za zajedničku igru s vršnjacima ili odraslima treba postojati određena socijalna i intelektualna zrelost, navodi Šagud (2002). Mišigoj-Duraković i sur. (1999) ističu da je socijalizacija proces kojim se postaje članom nekog društva. Upravo se tu ubrajaju društvene vrijednosti, norme i sama kultura nekoga društva, odnosno pripadnost društvu. Iako socijalizacija prvenstveno kreće u obitelji, ona se nastavlja ulaskom djeteta u razne institucije i među ostale ljude. Učenje vještina i usvajanje vrijednosti bitni su u procesu

socijalizacije. Kroz igre na otvorenom, koje obuhvaćaju i razne tjelesne aktivnosti pa i neke natjecateljske igre, djeca se uče biti natjecanja, kompetitivnosti, suradnji s ostalima. Kako je vanjski prostor primjereno okruženje za glasne igre i glasnu komunikaciju, često u ovakvom okruženju i ona tiha djeca postaju nešto glasnija. Djeca upravo u ovakvoj igri koja potiče međusobno druženje djece, komunicirajući, pregovarajući, poštivajući pravila, čekajući na svoj red, uče o međusobnoj suradnji i izgrađuju društvene vještine (Hansen i sur., 2004).

5.3. Igra na otvorenome i emocionalni razvoj

Dječji afektivni izrazi često odražavaju njihove emocije, no s vremenom ih se djeca uče kontrolirati i na neki način skrivati ih pa afektivni izrazi ne pokazuju ono što djeca stvarno i osjećaju. Na ovaj se način djeca prilagođavaju očekivanjima društva prema izražavanju emocija (Vasta i sur., 1998). Svladavajući razne izazove na koje tijekom slobodne igre nailaze, djeca stječu samopouzdanje, razvijaju samosvijest i pozitivno mišljenje o sebi. Djeca tijekom igre na otvorenome mogu na mnoge načine iskušati svoje tjelesne vještine, a kako postaju sve vještiji u mnogim motoričkim sposobnostima time jača i njihova pozitivna slika o sebi, kao i samopouzdanje. Igra u ovakvom okruženju češće potiče djecu na prepoznavanje i izražavanje emocija, bilo onih pozitivnih ili negativnih (Hansen i sur., 2004). Kako ističe Klarin (2017) igra je ta koja dijete priprema na odrastanje i na svijet odraslih jer upravo kroz igru djeca imaju mogućnosti naći se u različitim situacijama i ulogama, rješavati konfliktne situacije te izraziti svoje emocije na primjeren način.

5.4. Igra na otvorenome i kognitivni razvoj

Djeca najbolje i najlakše uče uprave kroz igru. Rajović (2017) ističe da je razdoblje do sedme godine djetetova života najvažnije za broj sinapsi koje utječu na razvoj intelektualnih sposobnosti i da se upravo u tom razdoblju razvije oko 70 % sinapsi. Upravo u ovo vrijeme ljudski se mozak brzo razvija i razvijaju se važni centri u mozgu. Nadalje ističe da je važno provoditi vježbe koje razvijaju motoriku i koordinaciju pokreta jer se na taj način sprječavaju poremećaji pažnje i koncentracije.

Ako je broj sinapsi važan za razvoj intelektualnih sposobnosti, onda moramo dopustiti djetetu da igraima koje kontinuirano izvodi (rotacija oko svoje osi, skakanje, preskakanje, provlačenje, puzanje, boravak u prirodi, igre koje razvijaju misaone procese...) razvija svoje sinapse. Ipak, često iz neznanja ne shvaćamo važnost tih igara i sprečavamo dijete u tim aktivnostima. (Rajović, 2017, str. 24).

Vanjski prostor pruža mnoge mogućnosti za učenje. Djeca imaju priliku promatrati boje prirode, uočavati odnose veličina, promjene u prirodi, prirodne pojave, biljni i životinjski svijet. Mogu uočiti uzrok ili posljedicu nekoga zbivanja, načelo razvoja. Ovakav prostor potiče i razvoj jezika jer je potrebna komunikacija za dogovore, donošenje pravila, podijele uloga. Dijete jezik uči i slušajući drugu djecu pa na taj način uči nove riječi. Igra na otvorenome razvija i dječju maštu i kreativnost jer često nastaju dramske igre u kojima se dijele razne uloge (Hansen i sur., 2004).

6. ULOGA ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI

U planiranju prostorno-materijalnog okruženja posebnu ulogu ima odgojitelj koji treba pomno promatrati djecu, njihove interese i potrebe te u skladu s istima prilagođavati, obogaćivati i mijenjati okruženje kako bi potaknuo dijete na istraživanje i otkrivanje, što mu omogućuje nova učenja i suradnju s ostalima (Slunjski, 2008). U zajedničkom cilju optimalnog rasta i razvoja djece, odgojitelji bi u svome odgojno-obrazovnom radu trebali prakticirati svakodnevni boravak i igru djece na otvorenom. Vremenski uvjeti tada ne bi predstavljali prepreku, već motivaciju za razne aktivnosti. Jedina moguća prepreka boravka na hladnom ili kišnom vremenu jest neadekvatna odjeća i/ili obuća.

Slika 2. Igra na snijegu

Izvor: (fotografija iz arhiva odgojiteljice Tihane Antolović)

Prema Slunjski (2008) uloga odgojitelja je da prihvati i podrži dječji interes za prirodne pojave i fenomene te da djecu potiče na poštovanje svih živih bića i očuvanje prirode. „Uloga odgojitelja je da bude pomagač, promatrač, opskrbljivač, planer, poticatelj, komunikator, menadžer, usmjerivač, a najmanje izravni voditelj“ (Petrović-Sočo, 2009, str. 128).

Šagud (2002) navodi kako se prema sudjelovanju u dječjoj igri mogu primijetiti tri tipa odgojitelja:

- Odgojitelj A je najčešće pasivni promatrač, rijetko se uključuje u dječju igru, ne potiče djecu na igru i na povezivanje različitih dijelova igre, djeca mu se obraćaju samo kada im je potrebna njegova intervencija.
- Odgojitelj B često je u ulozi suigrača, dobro procjenjuje kada je vrijeme da se uključi u igru i da je potrebna intervencija
- Odgojitelj C u igri je najčešće u ulozi vođe, preuzima glavnu ulogu i na taj način kontrolira igru.

Ista autorica navodi da bi zadatak odgojitelja u dječjoj igri trebao biti „učenje načina igranja“. Ovakvim pristupom odgojitelja djeca bi se osposobila slobodnije i samostalnije igrati. Njegova bi uloga pri tome bila manje izraženim i neizravnim pristupima bogatiti dječju igru.

Kako ističe Šagud (2002) prema Kramer (1994) dobar i stručan odgojitelj je:

- osoba koja kontinuirano uči
- željan napredovanja u osobnom i profesionalnom pogledu
- dobar promatrač i slušatelj djeteta
- poznavatelj sredine u kojoj radi
- poznavatelj zakonitosti djetetovog rasta i razvoja
- poznavatelj procesa učenja predškolskog djeteta
- sklon postavljanju pitanja o motivima djece, uzima u obzir mišljenja drugih, otvoren za riskantne ideje, za postavljanje pitanja, istraživanja i sl.
- sposoban preuzeti rizik i ne opterećivati se unaprijed postavljenim planom
- spreman na kompromis, omogućuje improvizacije i kreativno izražavanje
- fleksibilan – sredinu organizira prema trenutačnim potrebama.

Odgojitelji bi u svome svakodnevnome radu trebali biti reflektivni praktičari i na taj način osvijestiti svoj odgojno-obrazovni rad te težiti kroz refleksije s drugima te samorefleksiju učiti, uočiti što je dobro, a što je možda trebalo učiniti drugačije i težiti ka poboljšanju. „Refleksivna odgojna praksa vodi jačanju svijesti i metakognicije svih sudionika ovog procesa i produbljivanju njihovog samopoštovanja i samopoimanja, što jest osnovni cilj odgoja i obrazovanja uopće“ (Miljak, 2009, str. 172).

7. ULOGA RODITELJA

Obitelj ima osobitu ulogu u osiguravanju adekvatnih uvjeta za pravilan dječji rast i razvoj, a samim time i uključivanje djeteta u tjelovježbu od malih nogu. „Dijete je aktivni, konstruktivni stvaralac svog razvoja, odgoja i obrazovanja, a odrasla osoba mu je u tome samo pomagač koji pomaže i podupire njegov razvoj, odgoj i obrazovanje“ (Miljak, 2009, str. 20). Ukoliko su roditelji i odgojitelji informirani o važnosti boravka na otvorenome tada neće tražiti izgovore za ostajanje u zatvorenom prostoru, a time se može očekivati i njihova suradnja te neće biti problem pri osiguravanju adekvatne odjeće i obuće za boravak na otvorenome (kabanice, gumene čizmice, zimska nepropusna odijela, rukavice...)

Stekli smo tako puno, ali također – mnogo i izgubili. Vjerojatno je naš glavni gubitak u tome da smo, bez svojih modernih pomagala, izgubljeni u prirodi i više se ne osjećamo sigurnima. Što se više mi, odrasli, udaljavamo od 'prirode', to ćemo sve manje poticati vlastitu djecu da se s prirodom upoznaju. To je logična posljedica našega načina života. Stoga je danas jako malo roditelja koji djecu uče razlikovati drveće, biljke, životinje (Schepers i Van Liempd, 2010, str. 2).

No, upravo su se ti isti roditelji kao djeca igrali na takav način, ne razmišljajući o vremenskim prilikama i ne mareći za prljavštinu, opasnosti i ozljede. Ovakvim pretjeranim zaštitničkim ponašanjem roditelji zapravo djeluju kontraefektno jer djeca više nisu dovoljno snalažljiva u prirodi, ne znaju se popeti na drvo, ne znaju se dočekati na ruke pri padu, motoričke radnje i vještine nisu dovoljno razvijene, nespretna su, nisu svjesna opasnosti i ne znaju riješiti nastalu problemsku situaciju, boje se ozljeda i burno reagiraju i na najmanju ogrebotinu. „Ne dopuštajući im da iskoriste svoju maštu i da se igraju u prirodi, riskiramo odgojiti djecu koja će se osjećati paralizirano i opterećeno strahom“ (Dissing Sandahl, 2019, str. 121). Roditelje je potrebno osvijestiti da vanjski prostor nije mjesto većeg rizika od ozljeda jer i u zatvorenom se prostoru ozljede često događaju, možda čak i više jer dijete nema dovoljno slobodnog prostora za kretanje te mu namještaj stvara brojne prepreke pri tome. Djeca po svojoj prirodi nemaju strah od izazova i roditelji bi im trebali biti podrška u mnogim izazovima pred kojima se kao djeca nađu, a ne ih obeshrabriti i sputavati. Vrlo je važna edukacija roditelja jer do promjena će doći samo podizanjem svijesti i edukacijom odraslih.

8. ŠUMSKI VRTIĆI

Djeca predškolske dobi uživaju u boravku na otvorenom kad god im se za to ukaže prilika. No razvojem tehnologije, čovjekov način života uvelike se mijenja, a samim time i roditeljske metode odgoja djeteta. Ovakav tempo života povećava boravak u zatvorenim prostorima, sjedilački način života, manjak tjelesnih aktivnosti te konzumiranje nezdrave (brze) hrane. Roditelji kući dolaze izmoreni i malo je onih koje preostalo vrijeme imaju snage posvetiti igri s djecom te su djeca prepuštena modernoj tehnologiji. Mnogi su stručnjaci postali svjesni potrebe da se što više vratimo prirodi i svim onim aktivnostima koje smo prije samo nekoliko desetljeća činili u njoj. Zbog svega spomenutoga javljaju se potrebe za vrtićima koji nastoje približiti djeci prirodnu okolinu i vratiti ih u prirodu (Valjan Vukić, 2012). Šumski vrtić je jedan od tih vrtića koji nastoji osigurati djeci svakodnevan boravak u prirodi i s prirodom. Prvi šumski vrtić otvoren je u Danskoj, u predgrađu Kopenhagena, a otvorila ga je Ella Flatau 1952. godine. Vrtić je prvotno bio namijenjen djeci od druge do šeste godine života. Danas je oko 20 % vrtića u toj državi usred prirode (<https://ecoleharmonie.ch/en/forest-school/>). Prema Shepers i Van Liempd (2010) u Danskoj se vrtići sele izvan gradova, a neki vrtići imaju samo obične kolibe u slučaju ružnoga vremena. Šumski su vrtići postali vrlo popularni u Švedskoj, Norveškoj i Njemačkoj, odnosno u razvijenim zemljama. Obrazovanje se u njima održava isključivo na otvorenome, a djecu se potiče na igru, istraživanje i učenje u šumskom okruženju. Brojna istraživanja navode prednosti boravka na otvorenom u predškolskoj dobi (<https://www.bebe.hr/djeca/sumski-vrtic/>). U svijetu je sve veći broj roditelja koji su prepoznali prednosti šumskih vrtića te je i sve veći broj djece upisan upravo u takve vrtiće.

8.1. Šumski vrtići u Hrvatskoj

Šumski vrtić u Hrvatskoj otvoren je 2019. godine u Puli kao oblik suradnje udruge Heartface i obrta za obiteljsko čuvanje djece „Šumska djeca“. U ovome vrtiću djeca predškolske dobi najveći dio dana provode upravo u šumi. Ovaj šumski vrtić namijenjen je djeci u dobi od tri do šest godina, a nudi mogućnost cjelodnevnog, poludnevnog i vikend boravka u prirodi. Vrtić pohađa dvanaestero djece i o njima brinu dvije odgojiteljice. Ovakav način rada omogućava individualan pristup svakome djetetu i bolju suradnju s roditeljima koji su izrazito uključeni u rad vrtića. Djeci se omogućuje slobodna igra te biranje aktivnosti prema vlastitom izboru. Kroz iskustveno učenje razvijaju se svi aspekti dječjega razvoja. Djeca stječu radne navike kroz razne korisne aktivnosti (izrada igračaka, sakupljanje plodova iz šume i vrta, vrtlarenje, pripremu hrane). Potiče se samostalnost djece i briga o vlastitom okruženju. U

ovome vrtiću važnu ulogu ima i prehrana za koju ističu da je vegeterijanska i što je moguće više organskog i vlastitog uzgoja (<https://sumskadjeca.com/>). Po uzoru na ovaj, u Karlovcu je 2020. godine otvoren obrt za čuvanje djece „Radosna djeca“ za djecu u dobi od jedne do šest godina. Djeca do treće godine slobodno vrijeme provode na otvorenome u vrtu, dok djece od treće do šeste godine svakodnevno borave u šumi (<https://www.facebook.com/radosna.djeca/>).

9. METODOLOGIJA

Kroz provođenje istraživanja u ovom diplomskom radu nastojat će se izbjeći mogući subjektivan utjecaj na rezultate istraživanja kako bi se ostvarila objektivna spoznaja stvarnosti na temelju empirijski prikupljenih podataka.

9.1. Etički aspekti istraživanja

Sudionici su informirani da je sudjelovanje anonimno i dobrovoljno, na početnoj stranici ankete. Također su upoznati s time da će se dobiveni podatci koristiti isključivo za istraživanje i pisanje diplomskog rada te da u svakom trenutku mogu odustati od ankete.

9.2. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čine dvije vrste sudionika: odgojitelji i roditelji. U istraživanju je sudjelovalo 100 odgojitelja te 91 roditelj. Među odgojiteljima 99 % ih je ženskoga spola te 1 % muškoga spola. Među roditeljima ih je 96,7 % ženskoga spola, a 3,3 % muškoga spola.

9.3. Populacija

Populacija su odgojitelji i roditelji na području cijele Republike Hrvatske.

9.4. Instrument istraživanja – Anketa

Instrument istraživanja je anketa kojom se nastojalo istražiti koliko djeca borave u igri na otvorenom i kakvi su stavovi odgojitelja i roditelja o važnosti igre na otvorenome. Anketa za odgojitelje sadrži 18 pitanja, a anketa za roditelje 19 pitanja. Pitanja su otvorenog, zatvorenog i kombiniranog tipa.

Anketa je anonimna i potrebno je oko 10 minuta za njezino rješavanje, a ispunjavala se pisanim putem te putem online ankete.

9.5. Postupak prikupljanja podataka

Prije početka istraživanja upoznalo se ravnatelj vrtića s ciljem istraživanja. Podatci se prikupljaju anketom. Nakon dobivene suglasnosti anketa se odgojiteljima podijelila pisanim putem u matičnom vrtiću zaposlenja studentice. U matičnom i područnom vrtiću, u nekoliko se skupina prosljedila online anketa namijenjena roditeljima i to preko privatnih Viber grupa skupine. Online ankete za odgojitelje i roditelje provele su se i u aplikaciji Facebook (objavljivanjem u nekoliko prigodnih Facebook grupa), kao i u nekoliko Viber grupa roditelja u ostalim vrtićima. Rješavanje ankete nije obvezno tako da niti odgojitelji niti roditelji ne moraju dati pristanak.

9.6. Cilj istraživanja

Glavni je cilj ovoga istraživanja utvrditi koliko djeca borave u igri na otvorenome tijekom boravka u vrtiću, a koliko na otvorenome borave s roditeljima tijekom vremena provedenog kod kuće.

Hipoteze istraživanja

Iz cilja istraživanja proizlaze sljedeće hipoteze:

H1: Roditelji s visokom stručnom spremom, kao i oni s višom stručnom spremom, kraće borave s djecom na otvorenome u odnosu na roditelje sa srednjom stručnom spremom i osnovnoškolskim obrazovanjem.

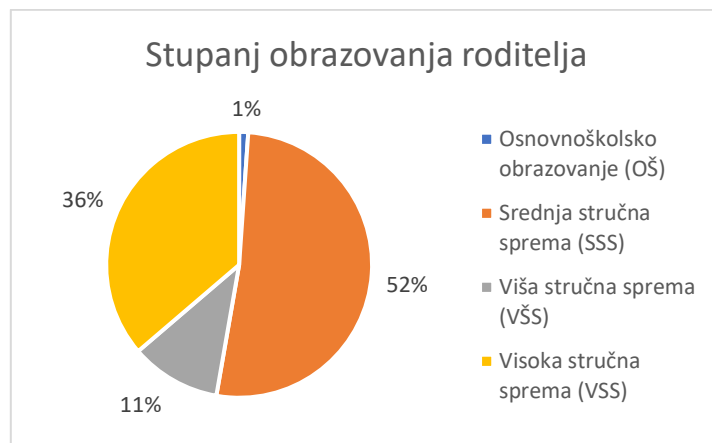
H2: Odgojitelji s manje radnog staža manje provode vremena s djecom u igri na otvorenome.

H2: Odgojitelji koji rade u dječjem vrtiću na selu, više vremena provode na otvorenome nego odgojitelji u gradu.

H4: Roditelji iz ruralnih sredina smatraju boravak i igru na otvorenome važnijom za sva razvojna područja djeteta u odnosu na roditelje iz urbanih sredina.

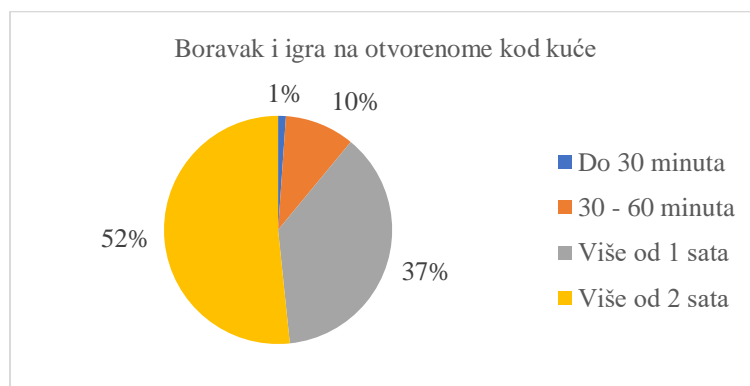
10. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

Roditelji koji su sudjelovali u provedenom istraživanju uglavnom su srednje stručne spreme (52 %), a samo je 1 % onih sa osnovnom školom. (Slika 3.)

Slika 3. Prikaz stupnja obrazovanja roditelja

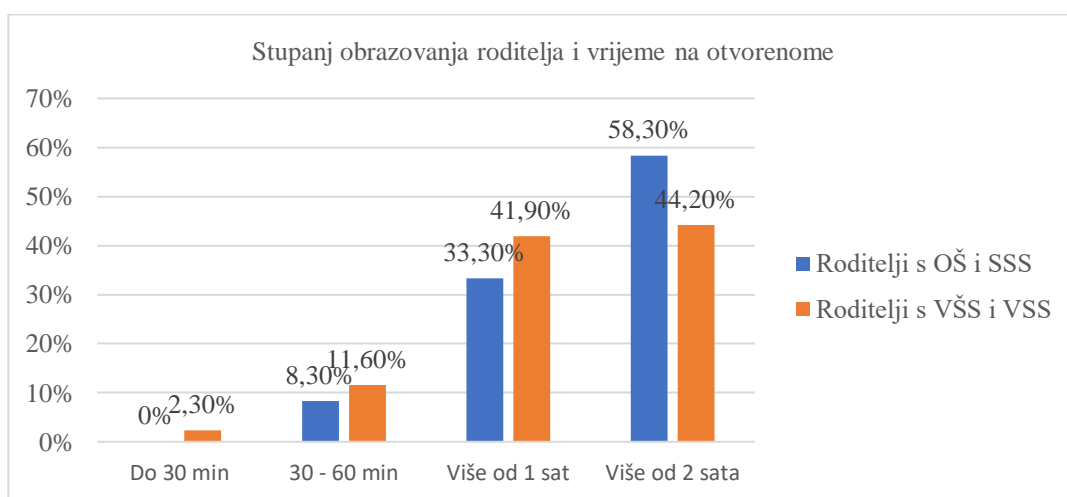
Stupanj obrazovanja roditelja bio nam je od značaja radi ispitivanja postavljene hipoteze da roditelji s visokom i višom stručnom spremom kraće borave s djecom na otvorenome u odnosu na roditelje sa srednjom stručnom spremom i osnovnoškolskim obrazovanjem. Da bismo došli do ovih podataka važno je bilo izračunati koliko vremena dnevno roditelji provode u igri s djecom na otvorenome. (Slika 4.)

Slika 4. Prikaz vremena koje roditelji dnevno provedu s djetetom u igri na otvorenome

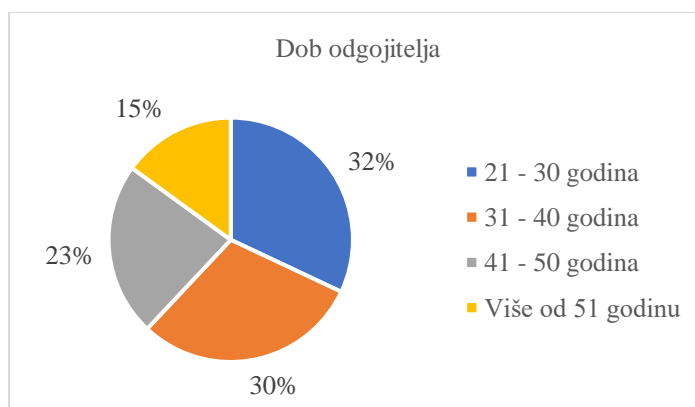
Dobiveni podatci prikazuju da većina roditelja, njih 52 %, dnevno sa svojim djetetom u igri i boravku na otvorenom provodi čak više od 2 sata, a samo 11 % roditelja dnevno boravi s djecom na otvorenome manje od 60 minuta. Ovi podatci pokazatelj su da roditelji svakodnevno nastoje barem određeni dio vremena omogućiti svome djetetu igru na otvorenome.

Analizirajući stupanj obrazovanja roditelja i uspoređujući ga s vremenom provedenim s djetetom u boravku i igri na otvorenome, uočili smo da je među roditeljima koji s djecom na otvorenome provedu više od 2 sata više roditelja s nižim stupnjem obrazovanja (58,3 %), dok je onih s višim stupnjem obrazovanja nešto manje (44,2 %). (Slika 5.)

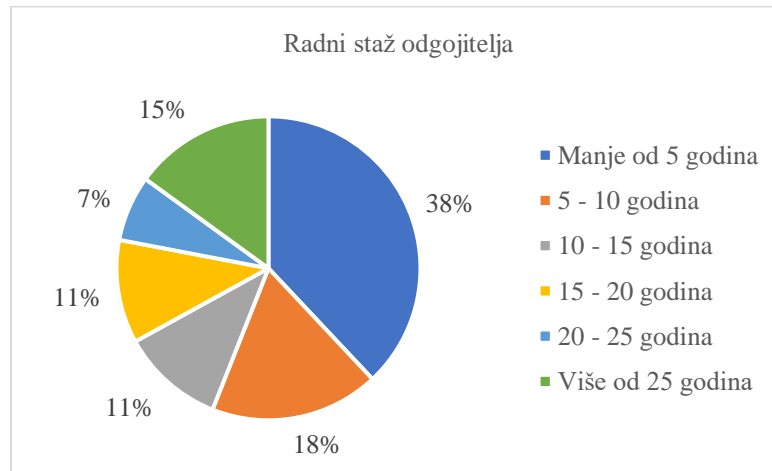
Slika 5. Prikaz usporedbe vremena koje roditelji provedu s djecom na otvorenom u odnosu na stupanj obrazovanja roditelja

Što se dobi odgojitelja tiče, među sudionicima istraživanja najviše je odgojitelja do 30 godina starosti (32 %), potom onih od 31 do 40 godina (30 %), a najmanje onih preko 51 godinu (15 %). (Slika 6.)

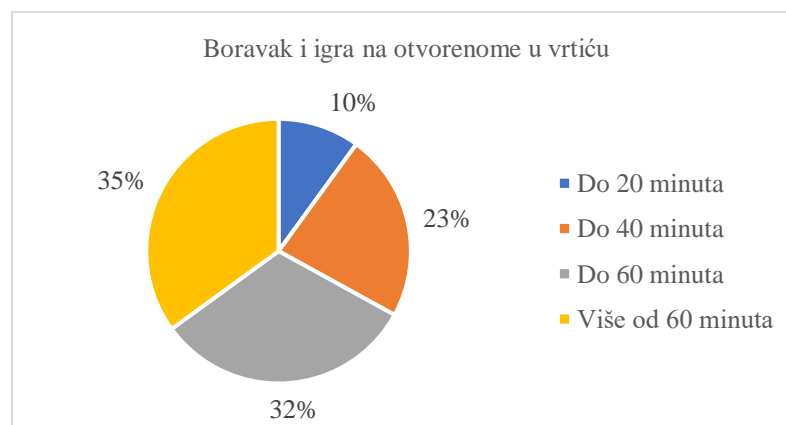
Slika 6. Prikaz starosne dobi odgojitelja

Kako je najviše mlađih sudionika, samim time je i najviše sudionika s najmanje radnoga staža. Tako vidimo da je čak 38 % sudionika s radnim stažem manjim od 5 godina, a najmanje je odgojitelja s 20 – 25 godina radnoga staža (7 %). (Slika 7.)

Slika 7. Prikaz odgojitelja prema radnome stažu

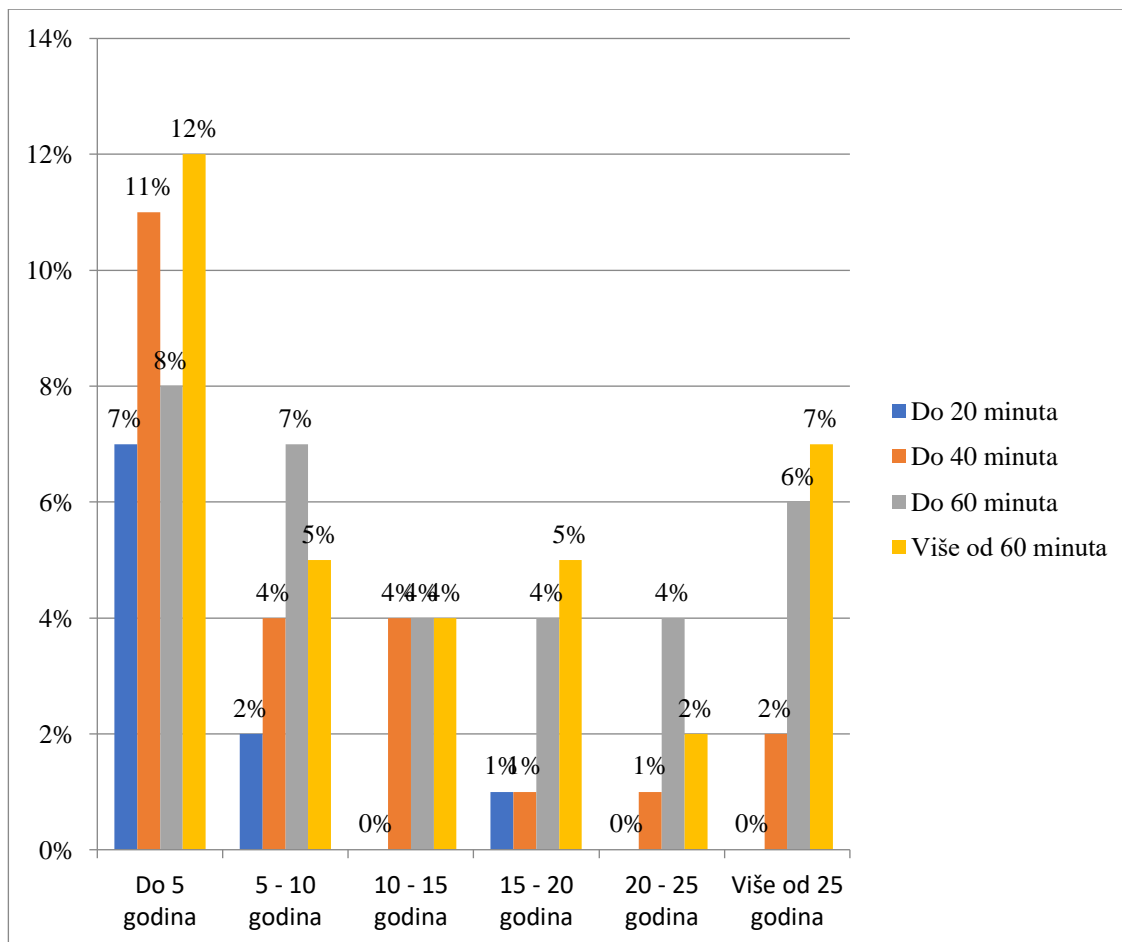
Promatrajući dobivene podatke uočavamo da najveći postotak odgojitelja, njih 35 %, dnevno sa svojim skupinama u igri na otvorenome provedu više od 60 minuta, a ostalih 65 % odgojitelja na otvorenome borave manje od 60 minuta. Prema ovim podacima možemo vidjeti da većina odgojitelja kratko boravi na otvorenome, posebno uzimajući u obzir da su cjelodnevni programi u vrtiću 10-satni. (Slika 8.)

Slika 8. Prikaz vremena koliko dnevno odgojitelji provedu s djecom na otvorenome

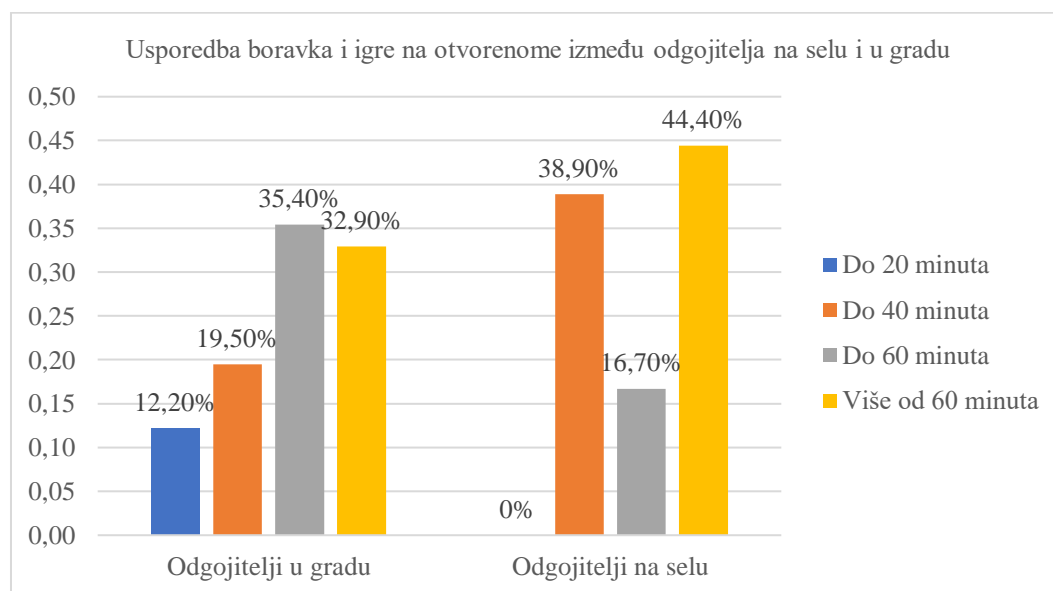

U odnosu na radni staž odgojitelja, iz prikupljenih podataka može se uočiti da dnevno najviše vremena na otvorenome s djecom provode upravo odgojitelji s najmanje radnoga staža, odnosno oni odgojitelji do 5 godina radnoga staža čime se odbacuje postavljena hipoteza da odgojitelji s manje radnog staža manje vremena provode s djecom u igri na otvorenome. (Slika 9.)

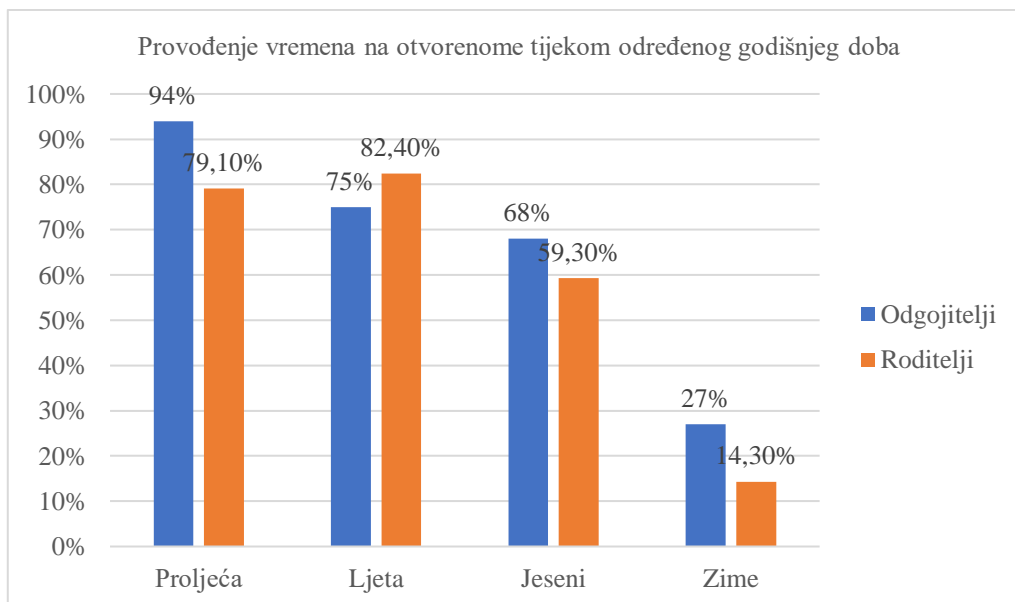
Slika 9. Prikaz vremena provedenoga s djecom na otvorenome u odnosu na radni staž odgojitelja

U provedenom istraživanju sudjelovalo je 82 % odgojitelja s mjestom rada u gradu, dok je 18 % odgojitelja s mjestom rada na selu. S obzirom na postotak odgojitelja koji su sudjelovali u istraživanju, usporedbom dobivenih podataka uočeno je da odgojitelji na selu dulje borave s djecom na otvorenome, nego odgojitelji u gradu čime se potvrđuje postavljena hipoteza da odgojitelji koji rade u dječjem vrtiću na selu, više vremena provode na otvorenome nego odgojitelji u gradu. (Slika 10.)

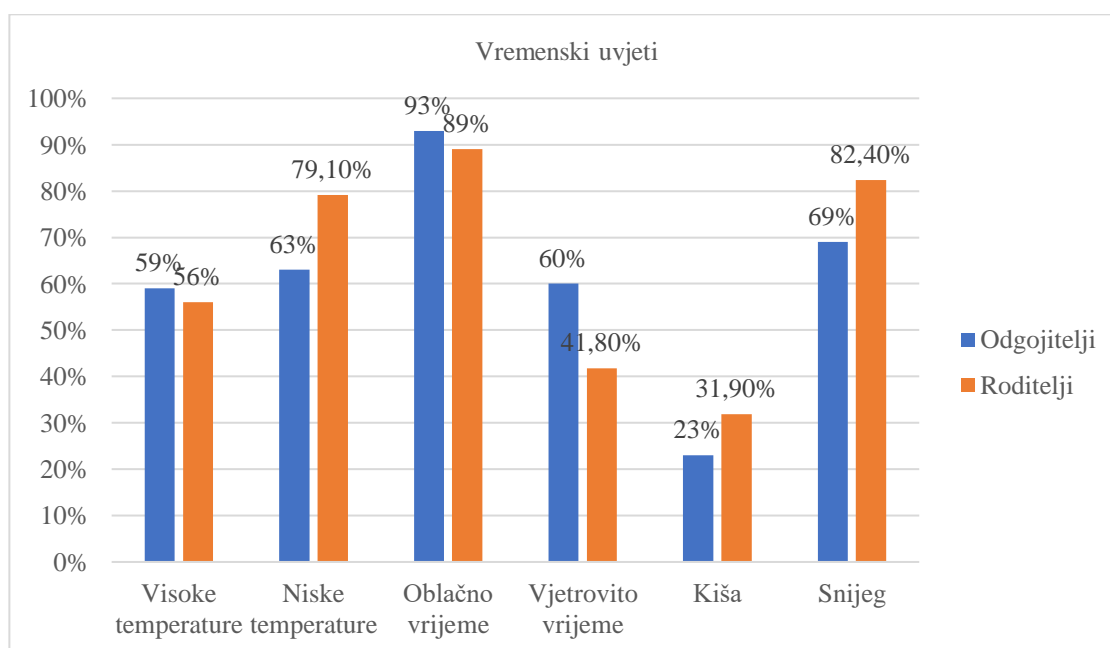
Slika 10. Prikaz usporedbe boravke i igre na otvorenome između odgojitelja na selu i odgojitelja u gradu

Odgojitelji najviše vremena provode na otvorenome tijekom proljeća (94 %), a najmanje tijekom zime (27 %). Roditelji najviše vremena na otvorenome provode tijekom ljeta (82,4 %) i također najmanje tijekom zime (14,3%). Iako je zima godišnje doba tijekom kojega i odgojitelji i roditelji manje borave na otvorenome, usporedimo li dobivene podatke možemo vidjeti da odgojitelji ipak nešto više vremena provode s djecom na otvorenome tijekom zime, nego što to čine roditelji. (Slika 11.)

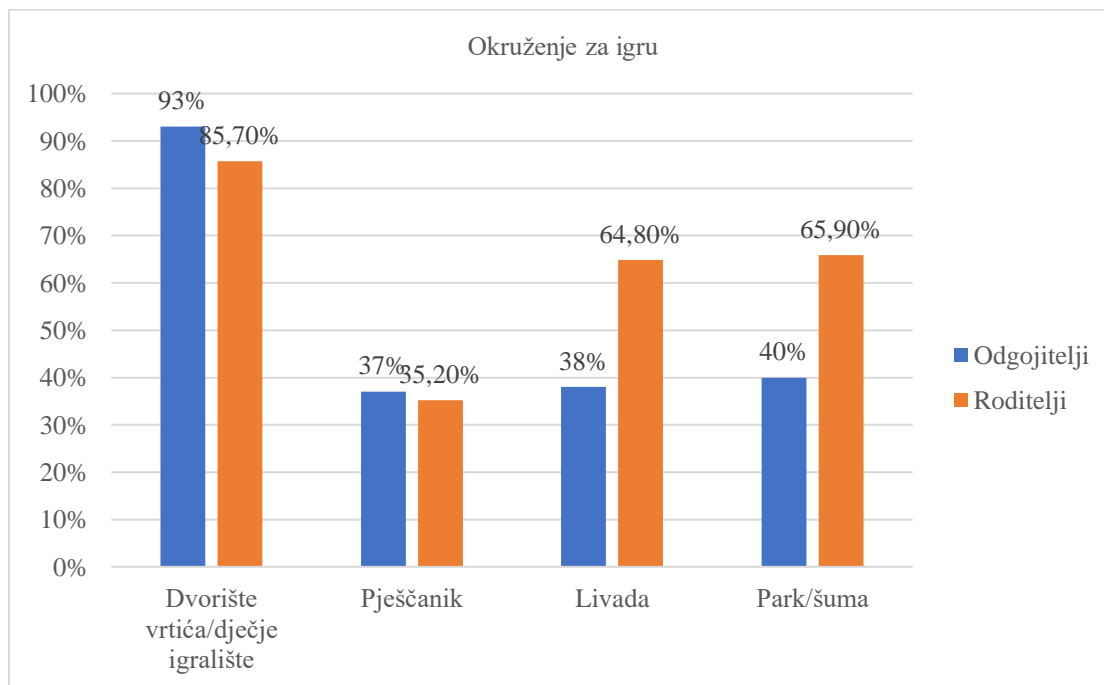
Slika 11. Prikaz boravka na otvorenome prema godišnjim dobima

Najveći postotak odgojitelja i roditelja izjasnio se da za boravak s djecom na otvorenome najviše biraju oblačno vrijeme, zatim snijeg i potom niske temperature. Najmanje borave vani tijekom kiše i vjetrovitoga vremena. (Slika 12.)

Slika 12. Prikaz usporedbe vremenskih uvjeta koje odgojitelji i roditelji biraju za vrijeme na otvorenome

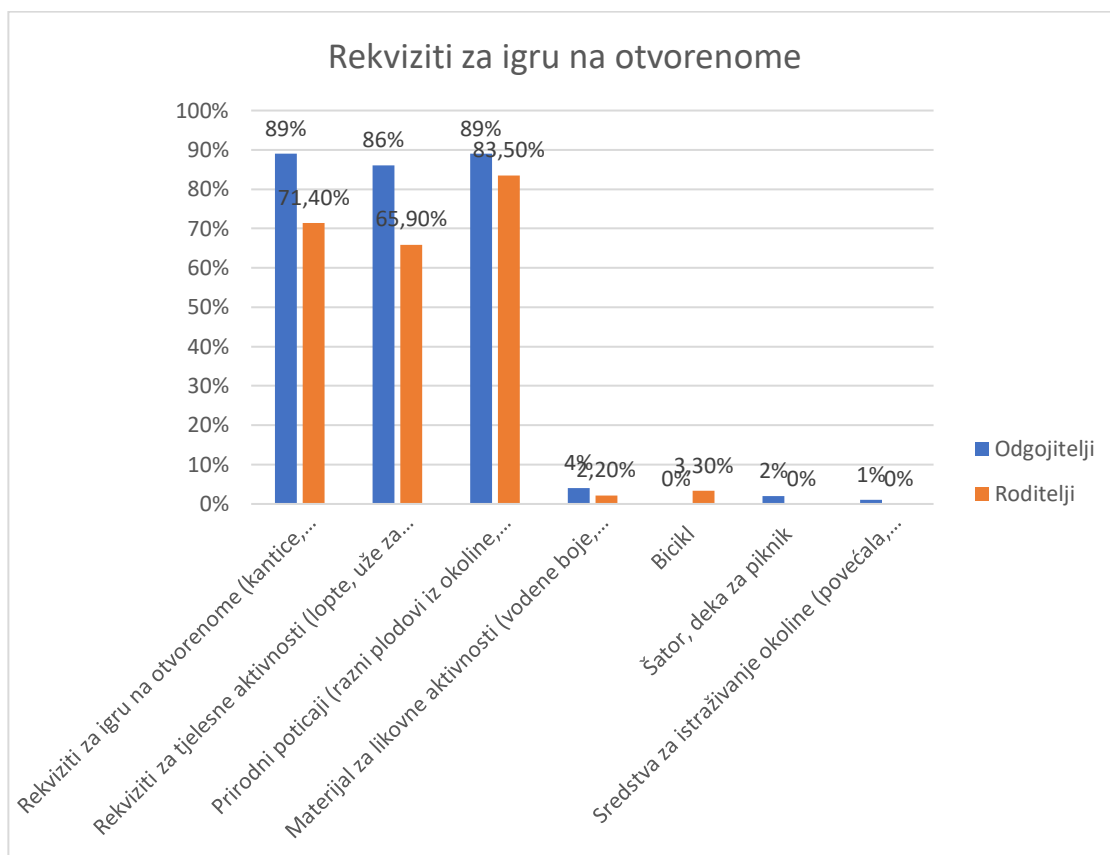
Glede okruženja koje najčešće biraju za boravak i igru djece na otvorenome i odgojitelji i roditelji najviše izabiru dvorište vrtića ili dječje igralište kao mjesto za dječju igru (93 % odgojitelja i 85,7 % roditelja), a najmanje je zastupljena igra u pješčaniku (37 % odgojitelja i 35,2 % roditelja). (Slika 13.)

Slika 13. Prikaz okruženja koje odgojitelji i roditelji izabiru za igru na otvorenome

Kako je priroda neiscrpan izvor za igru i istraživanje, tako možemo primijetiti da i odgojitelji (89 %) i roditelji (83 %) najviše omogućuju djeci upravo to istraživanje prirode i igru prirodnim poticajima, odnosno onime što sami pronađu u ponuđenom i okruženju. Osim prirodnih poticaja, najčešće djeci omogućuju rekvizite za igru na otvorenome, kao što su kantice, lopatice, grabljice (89 % odgojitelja i 71,4 % roditelja).

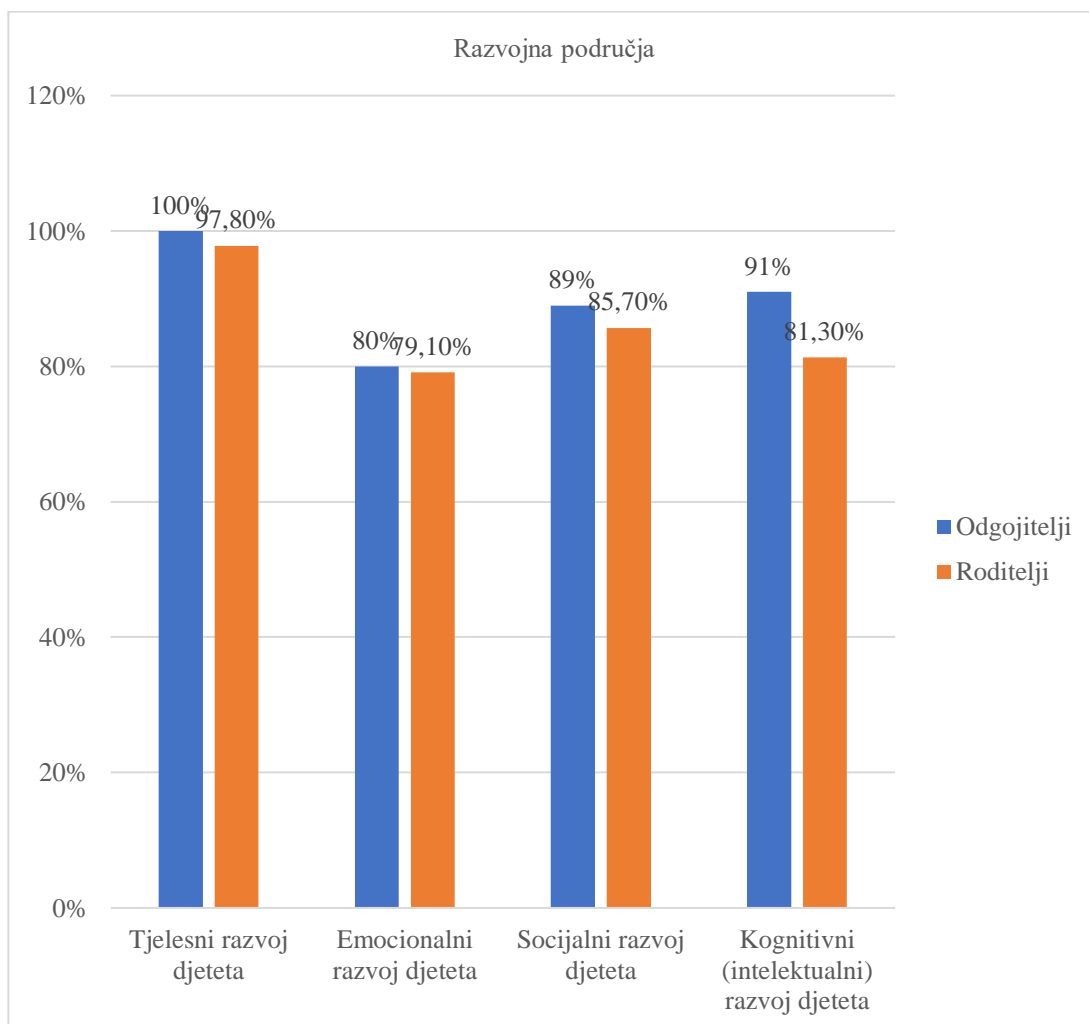
Tek mali postotak odgojitelja i roditelja ponudi djeci materijale i sredstva za likovne aktivnosti. Nešto više roditelja (3 %) djetetu omogući bicikl kao izbor za igru na otvorenome. Odgojitelji još u vrlo malom postotku navode da se tu nađu i šatori ili deke za piknik ili neka sredstva za istraživanje okoline (povećala, hvataljke, razne posude). (Slika 14.)

Slika 14. Prikaz rekvizita koje odgojitelji i roditelji omogućuju djeci za igru na otvorenome

Da je igra na otvorenome povezana sa svim aspektima dječjega razvoja znaju i odgojitelji i roditelji. Najviše odgojitelja (100 %) smatra da je ona ipak najvažnija za tjelesni razvoj, zatim za kognitivni razvoj (91 %), za socijalni razvoj (89 %) i za emocionalni razvoj (80 %).

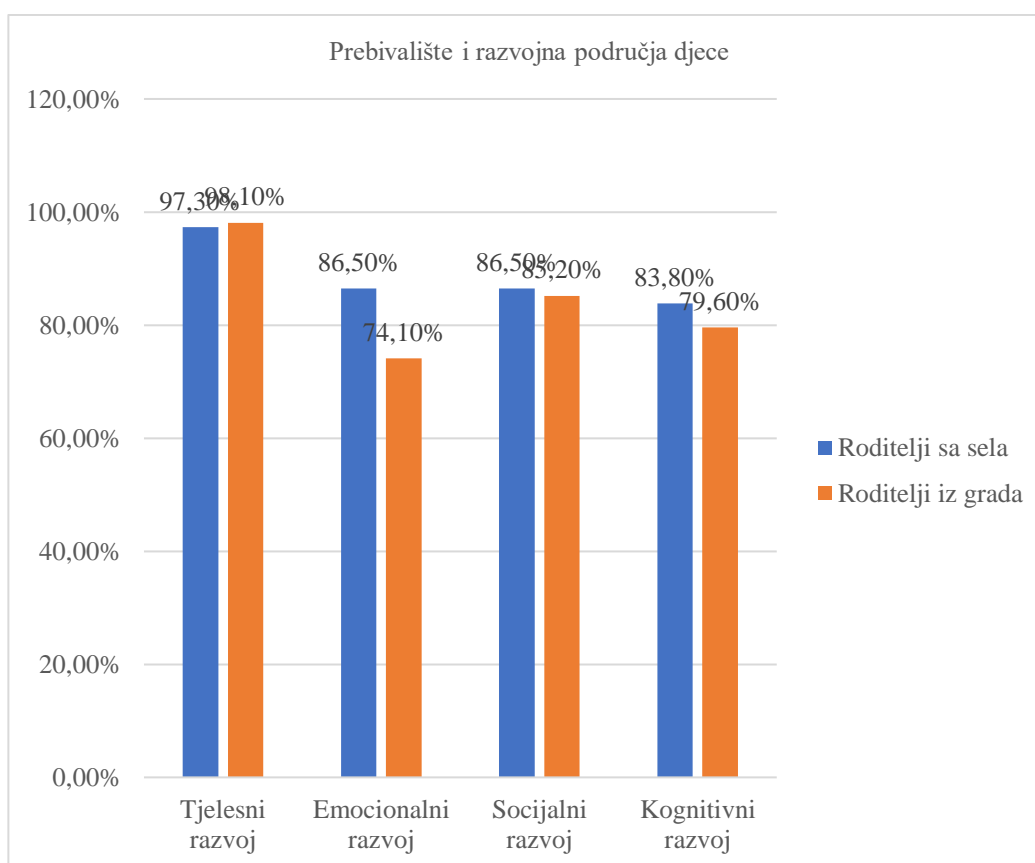
Kod roditelja je poredak razvojnih područja malo drugačiji pa tako 97,8 % roditelja tjelesni razvoj stavlja na prvo mjesto, drugo mjesto zauzima socijalni razvoj (85,7 %), na trećem se mjestu nalazi kognitivni razvoj (81,3 %), dok na zadnje mjesto stavljaju emocionalni razvoj (79,1 %). (Slika 15.)

Slika 15. Prikaz važnosti igre na otvorenome za razvojna područja

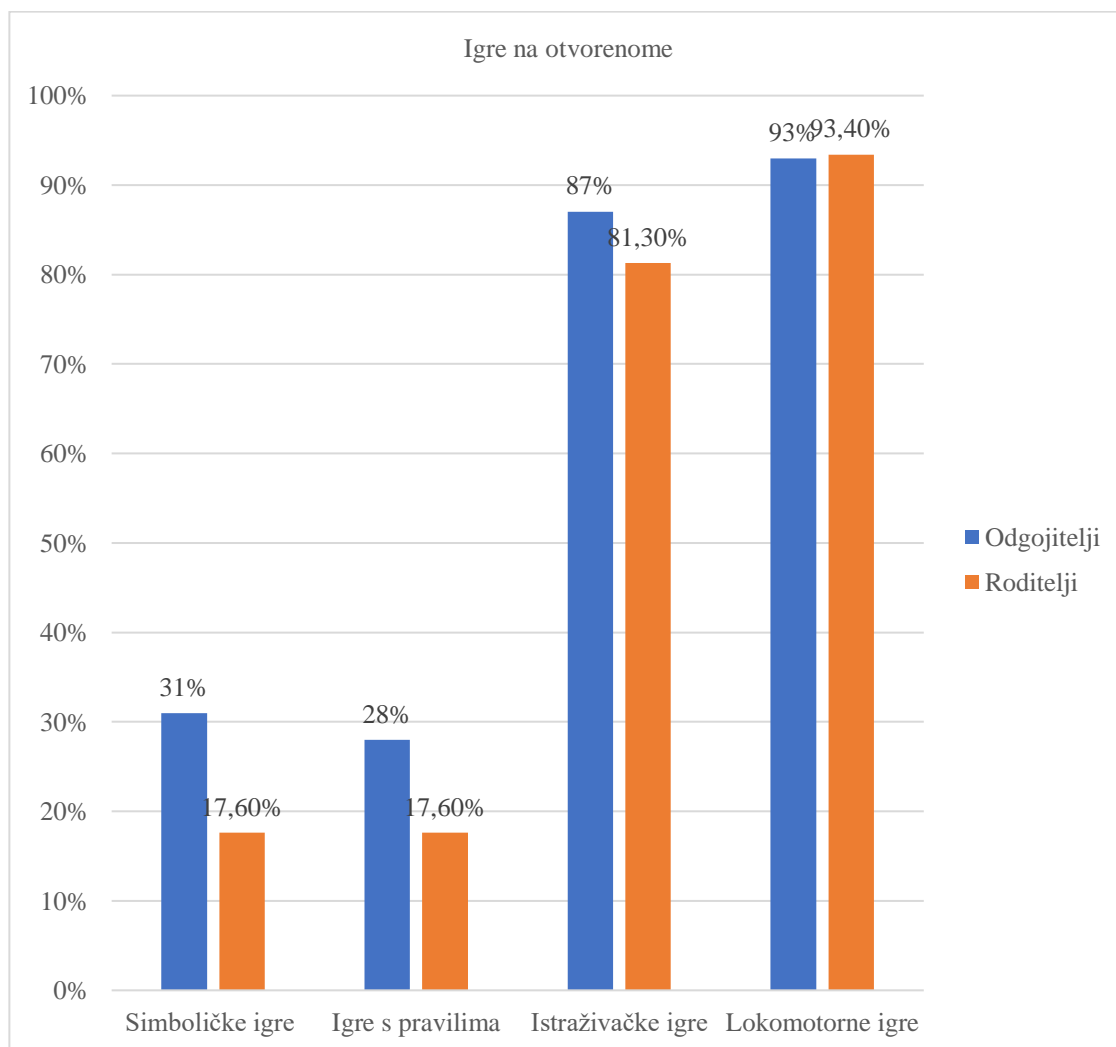
Usporedimo li prebivališta roditelja, možemo uočiti da roditelji iz ruralnih područja na prvo mjesto stavljaju važnost igre na otvorenome za tjelesni razvoj (97,3 %), podjednako ju važnom doživljavaju za emocionalni i socijalni razvoj (86,5 %), a potom za kognitivni razvoj (83,8 %).

Roditelji iz urbanih područja također na prvo mjesto stavljaju važnost igre na otvorenome za tjelesni razvoj, no u nešto većem postotku od roditelja iz ruralnih sredina (98,1 %), dok im je postotak za ostala tri razvojna područja manji u odnosu na roditelje iz ruralnih sredina. Na drugo mjesto tako stavljaju važnost za socijalni razvoj (85,2 %), zatim važnost za kognitivni razvoj (79,6 %), a važnost za emocionalni razvoj im je na zadnjem mjestu (74,1 %). Iz ovih podataka možemo reći da se postavljena hipoteza djelomično potvrđuje jer roditelji iz ruralnih sredina u većem postotku uočavaju važnost igre na otvorenome za tri razvojna područja u odnosu na roditelje iz urbanih sredina, dok je jedno područje (tjelesni razvoj) manje zastupljeno. (Slika16.)

Slika 16. Prikaz važnosti igre na otvorenome za razvojna područja u odnosu na prebivalište roditelja

Najzastupljenije dječje igre na otvorenome, koje primjećuju i odgojitelji i roditelji, su one lokomotorne (oko 93 %), a slijede ih razne istraživačke igre. Simboličke igre i igre s pravilima znatno su manje zamijećene među djecom tijekom njihove igre na otvorenome. (Slika 17.)

Slika 17. Prikaz zastupljenosti igara na otvorenome

Odgojiteljima je bila ponuđena tablica s tvrdnjama te su trebali označiti u kojoj se mjeri slažu s određenom tvrdnjom. Zanimljivo je da se čak 72 % odgojitelje slaže ili u potpunosti slaže kako u svom odgojno-obrazovnom radu uočava veće motoričke poteškoće (slabije motoričke sposobnosti) današnje djece u odnosu na prijašnje generacije djece, 64 % odgojitelja se slaže ili u potpunosti slaže da uočavaju kraću pažnju i koncentraciju kod djece, a 71 % odgojitelja se slaže ili u potpunosti slaže s time da je kod djece prisutno sve više govornih poteškoća, što je vidljivo u *Tablici 1*.

Tablica 1. Stavovi odgojitelja na iskazane tvrdnje

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Boravak i igru na otvorenom organiziram svakodnevno.	0 %	2 %	6 %	26 %	66 %
Djeca su neadekvatno odjevena da bismo svakodnevno boravili na otvorenome.	37 %	26 %	21 %	13 %	3 %
Strahujem od dječjih ozljeda tijekom igre na otvorenome.	17 %	32 %	27 %	21 %	3 %
Strahujem od reakcije roditelja ukoliko se djetetu dogodi neka ozljeda tijekom igre na otvorenome.	15 %	19 %	35 %	18 %	13 %
Djeca se češće ozljede tijekom igre na otvorenome nego tijekom igre u sobi dnevnog boravka.	29 %	15 %	35 %	16 %	5 %
Rijetko boravimo na otvorenome jer je u skupini prevelik broj djece te ih je nemoguće sve pratiti.	68 %	15 %	8 %	8 %	1 %
Za djecu je važniji odgojno-obrazovni rad u sobi dnevnog boravka nego igra na otvorenome.	67 %	19 %	8 %	5 %	1 %
Vrtić se nalazi na lokaciji koja nema mogućnost igre na otvorenome.	90 %	5 %	3 %	1 %	1 %
Nove generacije djece motorički su lošije u odnosu na prijašnje generacije.	1 %	4 %	23 %	33 %	39 %
Nove generacije djece pokazuju manji interes za svoju okolinu.	18 %	19 %	27 %	23 %	13 %
Pažnja i koncentracija nove generacije djece znatno je kraća.	3 %	4 %	29 %	30 %	34 %
Nove generacije djece imaju više poteškoća s komunikacijom (siromašan rječnik, govorne poteškoće, manja potreba za verbalnom komunikacijom).	2 %	3 %	24 %	33 %	38 %
Nove generacije djece manje su društvene.	9 %	14 %	33 %	33 %	11 %
Novim generacijama djece nepoznate su mnoge tradicijske igre na otvorenome.	1 %	6 %	16 %	37 %	40 %

Roditelji su se u najvećem postotku u potpunosti složili s tvrdnjama da boravak i igru na otvorenome provode svakodnevno (74,7 %) te da je vrtić mjesto koje treba osigurati djeci svakodnevni boravak i igru na otvorenome (75,8 %). Tvrdnje s kojima se roditelji uopće ne slažu su da njihova djeca pokazuju naznake pretilosti (93,4 %) i da rijetko borave na otvorenome jer nemaju vremena za takve igre (80,2 %). Tako se čak 53,8 % roditelja uopće ne slaže s tvrdnjom da njihovo dijete provodi više vremena koristeći raznu informacijsko-komunikacijsku tehnologiju nego što provede u nekoj drugoj igri.

Roditelji se u velikom postotku uopće ne slažu niti sa tvrdnjama da kod djece primjećuju neku motoričku nespretnost (71,4 %) niti da primjećuju neke poteškoće u komunikaciji kod svoga djeteta (72,5 %) vidljivo u *Tablici 2*.

Tablica 2. Stavovi roditelja na iskazane tvrdnje

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Boravak i igru na otvorenom provodimo svakodnevno.	0 %	1,1 %	5,5 %	18,7 %	74,7 %
Rijetko boravimo na otvorenome jer nemamo vremena za takve igre.	80,2 %	13,2 %	4,4 %	2,2 %	0 %
Vrtić je mjesto koje treba osigurati djeci svakodnevni boravak i igru na otvorenome.	0 %	0%	9,9 %	14,3 %	75,8 %
Strahujem od dječjih ozljeda tijekom igre na otvorenome.	37,4 %	28,6 %	22 %	12,1 %	0 %
Ljute me dječje ozljede u vrtiću.	53,8 %	24,2 %	18,7 %	3,3 %	0 %
Djeca se češće ozljede tijekom igre na otvorenome nego tijekom igre u zatvorenome prostoru..	46,2 %	14,3 %	28,6 %	7,7 %	3,3 %
Za djecu je važnije da nauče čitati i pisati prije polaska u školu nego da se igraju na otvorenome	74,7 %	13,2 %	9,9 %	2,2 %	0 %
Uključivanje djeteta u edukativne radionice (strani jezik, likovne, dramske, glazbene, STEM radionice) važnije je od igre na otvorenom.	52,7 %	23,1 %	17,6 %	5,5 %	1,1 %
Za moje dijete važnije je da dobro ovlada informacijsko-komunikacijskom tehnologijom nego da se igra na otvorenome.	73,6 %	17,6 %	5,5 %	3,3 %	0 %
Moje dijete provodi više vremena koristeći informacijsko-komunikacijsku tehnologiju (TV, računalo, tablet, mobitel) nego što provede u nekoj drugoj igri.	53,8 %	20,9 %	20,9 %	2,2 %	2,2 %
Primjećujem motoričku nespretnost kod svoga djeteta.	71,4 %	15,4 %	7,7 %	4,4 %	1,1 %
Primjećujem naznake pretilosti kod svoga djeteta.	93,4 %	4,4 %	1,1 %	1,1 %	0 %

Primjećujem poteškoće u komunikaciji kod svog djeteta (siromašan rječnik, govorne poteškoće).	72,5 %	12,1 %	7,7 %	2,2 %	5,5 %
Primjećujem manjak samopouzdanja kod svoga djeteta.	57,1 %	22 %	16,5 %	4,4 %	0 %
Primjećujem manjak empatije kod svoga djeteta.	70,3 %	20,9 %	7,7 %	1,1 %	0 %
Primjećujem da moje dijete ima poteškoća u igri s drugom djecom (česti konflikti, manjak suradnje i dogovora tijekom igre...).	63,7 %	19,8 %	9,9 %	5,5 %	1,1 %

Pogledamo li stavove odgojitelja i roditelja na tvrdnje o motoričkim i govornim poteškoćama kod nove generacije djece, primijetit ćemo da se stavovi odgojitelja i roditelja u tim tvrdnjama znatno razlikuju.

11. RASPRAVA

Djeca sve manje vremena provode u igri na otvorenome što svakako za posljedicu ima i određene nedostatke za njihov cjelokupan razvoj. Kako bi se utvrdilo koliko djeca borave u igri na otvorenome u vrtiću, a koliko s roditeljima kod kuće postavljene su četiri hipoteze. Potrebno je bilo uočiti ima li u svemu tome povezanosti i između stupnja obrazovanja roditelja, radnog staža odgojitelja, sredine u kojoj se vrtić nalazi (selo, grad), ali isto tako i mjesta prebivališta djeteta. Od četiri postavljene hipoteze, dvije su potvrđene, jedna je djelomično potvrđena, a jedna se odbacila.

Anketiranjem roditelja željelo se saznati ima li obrazovni status roditelja povezanosti s vremenom provedenim u igri s djecom na otvorenome, odnosno borave li roditelji s visokom i višom stručnom spremom kraće s djecom na otvorenome u odnosu na roditelje sa srednjom stručnom spremom i osnovnoškolskim obrazovanjem. Analizom dobivenih rezultata istraživanja uočeno je da roditelji s visokom stručnom spremom, kao i oni s višom stručnom spremom, kraće borave s djecom na otvorenome u odnosu na roditelje sa srednjom stručnom spremom i osnovnoškolskim obrazovanjem. Prema Nenadić-Bilan (2014) na provedenom istraživanju u Kanadi, Italiji, Njemačkoj i Norveškoj, Sayer i suradnici (2004) ustanovili su da obrazovanije majke iz svih navedenih država provode više vremena u igri sa svojom djecom dok obrazovni status očeva nije imao utjecaj na vrijeme u igri. Iako se ovo istraživanje odnosilo na općenito vrijeme provedeno u igri s djetetom, a ne vrijeme u igri na otvorenome, ipak je značajan podatak. Nenadić-Bilan (2014) nadalje navodi slično istraživanje provedeno i u trima županijama Republike Hrvatske (Zadarskoj, Šibensko-kninskoj i Splitsko-dalmatinskoj) gdje su ispitane povezanosti između zajedničkog vremena za igru i obrazovnog statusa roditelja, no zaključuje da statistička obrada podataka nije ukazala na njihovu značajnu povezanost. S obzirom na dobivene različite rezultate istraživanja, moguće je pretpostaviti da obrazovaniji roditelji ipak imaju sve manje vremena za svakodnevnu igru s djecom, posebice negdje na otvorenome što najčešće iziskuje i odlazak od kuće.

Kako se tek u posljednjih nekoliko godina počelo učestalo primjećivati i ukazivati na smanjeno vrijeme boravka djece na otvorenome pretpostavka je bila da odgojitelji s više radnoga staža i dalje ustraju na važnosti dječjeg boravka na otvorenome (kao što se to činilo prije) te stoga i više vremena provode s djecom vani, a pri tome odgojitelji s manje radnoga staža i manje vremena provedu s djecom na otvorenome. Iz dobivenih rezultata istraživanja vidimo da je situacija ipak drugačija, odnosno da odgojitelji s manje radnoga staža (koji su ujedno i odgojitelji mlađe starosne dobi) više vremena dnevno borave s djecom na otvorenome,

odnosno dulje se zadržavaju u igri na otvorenome. Ovakvi rezultati idu u prilog odbacivanju prethodno postavljene hipoteze. Utječe li na ovakve rezultate možda osviještenost mladih odgojitelja za sve većom potrebom za boravkom na otvorenome ili cjeloživotno učenje te mnoga literatura koja u posljednje vrijeme zagovara važnost boravka u prirodi i povratak u prirodu. Posebice je u zadnje vrijeme vrlo aktualan pristup nordijskih zemalja u čijim je vrtićima uobičajeno provođenje na otvorenome 2-3 sata dnevno, a sve je popularniji i cjelodnevni boravak na otvorenome kako navodi Martensson (2010). Bilo bi uistinu korisno istražiti što dovodi do ovakvih rezultata istraživanja i većeg boravka na otvorenome među mlađim odgojiteljima.

Da bismo ustanovili ima li u vremenu boravka djece na otvorenome ikakvu ulogu i sama lokacija vrtića, postavljena je hipoteza da odgojitelji koji rade u dječjem vrtiću na selu, više vremena provode na otvorenome nego odgojitelji u gradu. Iako je među anketiranim odgojiteljima bio znatno manji postotak onih odgojitelja koji rade u vrtiću na selu, uspoređujući rezultate u odnosu na sami postotak odgojitelja, hipoteza je potvrđena i doista odgojitelji na selu više borave u igri s djecom na otvorenome nego odgojitelji u gradu. Moguće je pretpostaviti da u prilog tome vjerojatno ide i činjenica da su vrtići na selu većinom u takvom okruženju koje im pruža više mogućnosti za boravak na otvorenome, dok možda pojedini vrtići smješteni u centru nekoga većega grada nemaju baš previše izbora osim vrtićkog dvorišta koje često tada dijele s ostalim vrtićkim skupinama.

Percipiraju li svi roditelji podjednaku važnost igre na otvorenome za sva razvojna područja ili postoje neke razlike u percepciji roditelja iz ruralnih i urbanih sredina željelo se utvrditi kroz četvrtu hipotezu kojom se pretpostavilo da roditelji iz ruralnih sredina boravak i igru djece na otvorenome smatraju važnijom za sva odgojna područja u odnosu na roditelje iz urbanih sredina. Dobivenim rezultatima uočeno je da roditelji iz urbanih područja na prvo mjesto stavljaju važnost igre na otvorenome za tjelesni razvoj u nešto većem postotku od roditelja iz ruralnih sredina, no postotak za ostala tri razvojna područja veći je kod roditelja iz ruralnih sredina (emocionalni, socijalni, kognitivni). Iz ovih podataka možemo reći da se postavljena hipoteza djelomično potvrđuje jer roditelji iz ruralnih sredina u većem postotku uočavaju važnost igre na otvorenome za tri razvojna područja u odnosu na roditelje iz urbanih sredina, dok je jedno područje (tjelesni razvoj) manje zastupljeno.

Uočeno je da i odgojitelji i roditelji svakodnevno prakticiraju boravak i igru djece na otvorenome, no vremenski period koji provode u toj igri poželjno bi bilo da je ipak duljeg trajanja. Podatak koji ovim istraživanjem iznenađuje je da i odgojitelji i roditelji osiguravaju samo one neke osnovne poticaje za dječju igru na otvorenome (kantice, lopatice, lopte, prirodne

materijale...). Iako odgojitelji mogu djeci ponuditi i razne likovne, glazbene, dramske, govorne, matematičke aktivnosti na otvorenome, ipak to ne čine. Kako navodi i Slunjski (2008) odgojitelj ima posebnu ulogu u planiranju prostorno-materijalnog okruženja te treba promatrati djecu, njihove interese i potrebe te prilagođavati, obogaćivati i mijenjati okruženje kako bi potaknuo dijete na istraživanje i otkrivanje. Usporedbom stavova odgojitelja i roditelja uočeno je da ima podudaranja, ali isto tako i razilaženja. Ono što odgojitelji u posljednje vrijeme primjećuju kod djece je lošiji motorički razvoj te veće govorne poteškoće, dok roditelji takva odstupanja kod svoje djece uopće ne primjećuju. Rajović (2017) tako naglašava važnost boravka djece u prirodi kao najbolje mjesto za učenje kroz sva osjetila, a upozorava i na veliki problem današnje djece koja sve više vremena provode u zatvorenim prostorima uz informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, što u velikoj mjeri šteti svim područjima razvoja djeteta i kao posljedicu ima razne razvojne smetnje.

Iako je istraživanje provedeno na manjem uzorku i odgojitelja i roditelja, dobiveni podatci pokazuju realnu sliku o boravku djece na otvorenome, kako u vrtiću tako i kod kuće. Upravo iz rezultata istraživanja vidljivo je da je zastupljenost boravka djece na otvorenome još uvijek relativno niska, odnosno da djeca tijekom dana kratko borave na otvorenome te da su nužne promjene. Kako je ova tema u posljednje vrijeme dosta važna, bilo bi dobro u neko dogledno vrijeme provesti opsežnije istraživanje na većem uzorku sudionika čime bi se dalo na važnosti ovoj tematici.

Ovakvi podatci ukazuju i na potrebu osvještavanja i odgojitelja i roditelja da su promjene u pristupu odgoja i obrazovanja nužne kao i što veći boravak djece u prirodi koji će pozitivno utjecati na cjelokupan djetetov razvoj. Bilo bi korisno organizirati za roditelje edukativne radionice na kojima bi ih im se ukazalo na sve prednosti koje boravak i igre na otvorenom imaju za dijete te ih na taj način potaknuti na dulje vrijeme provedeno s djecom upravo u prirodi. Kako djeca zaposlenih roditelja većinu dana provedu u vrtiću, potrebno je ukazati i odgojiteljima da su upravo oni ti koji mogu svojim planiranjem odgojno-obrazovnog rada na otvorenome omogućiti djeci što više vremena u aktivnostima u prirodi. Važno je osvijestiti odgojitelje da većinu aktivnosti koje provode unutar soba dnevnoga boravka lako mogu prenijeti na otvoreni prostor vrtića ili njegove okoline. Djeci će ovo biti nova iskustva u prirodi i od velikog značaja za njihov razvoj.

ZAKLJUČAK

Kroz ovaj diplomski rad nastojali smo ukazati na važnost igre na otvorenome za djecu, a provedenim istraživanjem ustanoviti koliko djeca borave u igri na otvorenom kod kuće, a koliko u dječjim vrtićima. Istražujući boravak i igru djece na otvorenome uočili smo da je igra na otvorenome svakodnevno zastupljena, no još uvijek u premalome postotku u odnosu na vrijeme provedeno u zatvorenim prostorima. Iz dana u dan, svjedoci smo sve manjeg boravka djece u prirodi. Ono što je djeci upravo prirodno i što im dolazi spontano je igra u neposrednoj okolini. No, dok je prije igra bila provođena uglavnom vani, u okolišu, današnja igra sve više se odvija u zatvorenim prostorima. Ovakvi podatci pokazatelj su kako je potrebno što više poticati razne aktivnosti i igre upravo u prirodi. Otkrivajući svoju okolinu i neposredno učeći od nje, djeca će se imati priliku povezati s prirodom i opet „živjeti“ u prirodi. Otkrivanje svih ljepota prirodne okoline u djeci će pobuditi ljubav prema očuvanju tih prirodnih bogatstava, a pozitivnim iskustvima razvit će se i svijest o potrebi zaštite prirode za buduće generacije.

Dijete, igrajući se, uči o sebi i spoznaje svijet oko sebe. Kroz igru dijete se socijalizira, uči o emocijama, istražuje i razvija svoje senzomotorne sposobnosti, potiče tjelesni i kognitivni razvoj. Iz svega navedenoga možemo zaključiti da je igra na otvorenome značajna za djecu, potiče razvoj djeteta i kao takva, nezamjenjiva je aktivnost u dječjem životu.

POPIS LITERATURE

1. Alexander, J.J., Dissing Sandahl, I. (2017). *Danski odgoj djece*. Zagreb: Egmont d.o.o.
2. Britton, L. (2000). *Montessori: učenje kroz igru*. Zagreb: Hena com.
3. Dissing Sandahl, I. (2019). *Igra na danski način*. Zagreb: Egmont d.o.o.
4. Došen-Dobud, A. (1995). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea.
5. Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. *Forest School*. Dostupno 8. rujna 2022. na <https://ecoleharmonie.ch/en/forest-school/>
7. Hansen, K.A., Kaufmann, R.K., Burke Walsh, K. (2004). *Kurikulum za vrtiće: razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godina*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
8. Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru, dostupno 1. listopada 2022. na https://vrtic-sunce.zagreb.hr/UserDocsImages/Psihologija_djecje_igre.pdf
9. Lohf, S., Bestle-Korfer, R., Stollenwerk A. (2014). *Dođi, igravimo se vani!* Split: Harfa d.o.o.
10. Martensson, F. (2010). Igra na otvorenome u središtu zdravstvene kampanje. *Djeca u Europi*, 2 (4), 11-12, dostupno 25. kolovoza 2022. na <https://hrcak.srce.hr/123515>
11. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada d.o.o.
12. Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M. (2001). *Odgoj za razvoj*. Zagreb: Alinea.
13. Mišigoj-Duraković, M. i sur. (1999). *Tjelesno vježbanje i zdravlje*. Zagreb: Grafos: Fakultet za fizičku kulturu.
14. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoji i obrazovanje*. (2015). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Dostupno 25. kolovoza 2022. na <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
15. *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*. (1999). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
16. Nenadić-Bilan, D. (2014). Roditelji i djeca u igri. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 63 (1-2), 107-117, dostupno 8. rujna 2022. na <https://hrcak.srce.hr/file/183529>

17. *Obrt za čuvanje djece „Radosna djeca“*. Dostupno 8. rujna 2022. na <https://www.facebook.com/radosna.djeca/>
18. Petrović-Sočo, B. (2009). Značajke suvremenog naspram tradicionalnog kurikulumu ranog odgoja. *Pedagoški istraživanja*, 6 (1-2), 123-136, dostupno 25. kolovoza 2022. na <https://hrcak.srce.hr/clanak/174510>
19. Pinter, D. (2008). Razvoj socijalnih odnosa. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (54), 2-5, <https://hrcak.srce.hr/167756>
20. Rajović, R. (2017). *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ*. Split: Harfa d.o.o.
21. Roller-Halačev, M. (1977). *Upoznavanje predškolske djece s okolinom*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Roller-Halačev, M., Vegar, Z. (1983). *Igre predškolske djece 2*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Schepers, W., Van Liempd, I. (2010) Avantura u prirodi. *Djeca u Europi*, 2 (4), 2-3, dostupno 25. kolovoza 2022. na <https://hrcak.srce.hr/123511>
24. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić: zajednica koja uči*. Zagreb: Spektar Media d.o.o.
25. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda d.o.o.
26. Šagud, M. (2002). *Odgajatelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine d.d.
27. *Šumska djeca*. Dostupno 8. rujna 2022. na <https://sumskadjeca.com/>
28. *Šumski vrtić*. Dostupno 8. rujna 2022. na <https://www.bebe.hr/djeca/sumski-vrtic/>
29. Tomljanović, J. (2012). Djeca rane dobi u igri na otvorenome. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 12-15, dostupno 25. kolovoza na <https://hrcak.srce.hr/123999>
30. Uzelac, V. i Starčević, I. (1999). *Djeca i okoliš*. Rijeka: Adamić.
31. Valjan Vukić, V. (2012). Prostorno okruženje kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 7 (1), 123-132, dostupno 25. kolovoza na <https://hrcak.srce.hr/99897>
32. Vasta, R., Haith, M. M., i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

PRILOZI

Prilog 1. – Anketa za odgojitelje

ANKETA O DJEČJOJ IGRI NA OTVORENOME

Poštovani,

u želji da doznamo Vaša iskustva i stavove o važnosti igre predškolske djece na otvorenome, obraćam Vam se s molbom da ispunite anketu koja se nalazi pred Vama. Molim da odgovorite na svaku navedenu tvrdnju i pitanje. Ispitivanje je dobrovoljno i anonimno, a dobiveni podatci koristit će se za izradu diplomskog rada na temu „Važnost igre na otvorenome za djecu predškolske dobi“.

Zahvaljujem, uz srdačan pozdrav,
Tihana Antolović

1. Stupanj obrazovanja:
  - a) Viša stručna sprema (VŠS)
  - b) Visoka stručna sprema (VSS)

2. Spol:
  - a) M
  - b) Ž

3. Dob:
  - a) 21 – 30
  - b) 31 – 40
  - c) 41 – 50
  - d) Više od 51

4. Radni staž:
  - a) Manje od 5 godina
  - b) 5 – 10 godina
  - c) 10 – 15 godina
  - d) 15 – 20 godina
  - e) 20 – 25 godina
  - f) Više od 25 godina

5. Mjesto rada:
  - a) Grad – državni vrtić
  - b) Grad – privatni vrtić
  - c) Selo – državni vrtić
  - d) Selo – privatni vrtić

6. Smatrate li važnim za djecu boravak i igru na otvorenom?
  - a) Da
  - b) Ne

7. Koliko vremena dnevno sa svojom skupinom djece provedete u igri na otvorenome?
- Do 20 minuta
  - Do 40 minuta
  - Do 60 minuta
  - Više od 60 minuta
8. Više vremena na otvorenom s djecom provodite tijekom:
- Proljeća
  - Ljeta
  - Jeseni
  - Zime
9. U kojim sve vremenskim prilikama organizirate igre na otvorenom?
- Visoke temperature
  - Niske temperature
  - Oblačno vrijeme
  - Vjetrovito vrijeme
  - Kiša
  - Snijeg

Obrazložite

---

10. Koje okruženje najčešće birate za igru na otvorenome?
- Dvorište vrtića/dječje igralište
  - Pješčanik
  - Livadu
  - Park/šumu
11. Što omogućujete djeci kao poticaj igre na otvorenome?
- Rekvizite za igru na otvorenome (kantice, lopatice, grabljice...)
  - Rekvizite za tjelesne aktivnosti (lopte, uža za preskakanje, обруče....)
  - Prirodne poticaje (razni plodovi iz okoline, grančice, zemlja, kamenčići...)
  - Ostalo (navedite što)
-
12. Prema Vašem mišljenju, boravak i igra na otvorenom važni su za:
- Tjelesni razvoj djeteta
  - Emocionalni razvoj djeteta
  - Socijalni razvoj djeteta
  - Kognitivni (intelektualni) razvoj djeteta
13. Koje igre uočavate kao najzastupljenije među djecom tijekom igre na otvorenome?
- Simboličke igre (igre uloga)
  - Igre s pravilima (natjecateljske igre)
  - Istraživačke igre (istraživanje okoline)
  - Lokomotorne igre (trčanje, skakanje, loptanje...)

14. Djeca češće traže Vašu intervenciju i pomoć u:

- a) Igrama na otvorenome
- b) Igrama u sobi dnevnog boravka

15. Molimo da na sljedeće tvrdnje odgovorite zaokruživanjem jedne od brojki na ljestvici od 1- 5 koje stoje uz tvrdnju. Brojke imaju sljedeća značenja:

**1 – uopće se ne slažem; 2 – ne slažem se; 3 – niti se slažem niti se ne slažem;
4 – slažem se; 5 – u potpunosti se slažem**

Boravak i igru na otvorenom organiziram svakodnevno.	1	2	3	4	5
Djeca su neadekvatno odjevena da bismo svakodnevno boravili na otvorenome.	1	2	3	4	5
Strahujem od dječjih ozljeda tijekom igre na otvorenome.	1	2	3	4	5
Strahujem od reakcije roditelja ukoliko se djetetu dogodi neka ozljeda tijekom igre na otvorenome.	1	2	3	4	5
Djeca se češće ozljede tijekom igre na otvorenome nego tijekom igre u sobi dnevnog boravka.	1	2	3	4	5
Rijetko boravimo na otvorenome jer je u skupini prevelik broj djece te ih je nemoguće sve pratiti.	1	2	3	4	5
Za djecu je važniji odgojno-obrazovni rad u sobi dnevnog boravka nego igra na otvorenome.	1	2	3	4	5
Vrtić se nalazi na lokaciji koja nema mogućnost igre na otvorenome.	1	2	3	4	5
Nove generacije djece motorički su lošije u odnosu na prijašnje generacije.	1	2	3	4	5
Nove generacije djece pokazuju manji interes za svoju okolinu.	1	2	3	4	5
Pažnja i koncentracija nove generacije djece znatno je kraća.	1	2	3	4	5
Nove generacije djece imaju više poteškoća s komunikacijom (siromašan rječnik, govorne poteškoće, manja potreba za verbalnom komunikacijom).	1	2	3	4	5
Nove generacije djece manje su društvene.	1	2	3	4	5
Novim generacijama djece nepoznate su mnoge tradicijske igre na otvorenome.	1	2	3	4	5

16. Smatrate li igru na otvorenome opasnom za dijete?

- a) Da
- b) Ne

Obrazložite

---

17. Jeste li upoznati s pojmom „Šumski vrtić“?

- a) Da
- b) Ne

18. Kada biste imali mogućnost birati mjesto rada, odabrali biste:

- a) Klasični dječji vrtić
  - b) Šumski vrtić
  - c) Ostalo (navedite što)
-

ANKETA O DJEČJOJ IGRI NA OTVORENOME

Poštovani,

u želji da doznamo Vaša iskustva i stavove o važnosti igre predškolske djece na otvorenome, obraćam Vam se s molbom da ispunite anketu koja se nalazi pred Vama. Molim da odgovorite na svaku navedenu tvrdnju i pitanje. Ispitivanje je dobrovoljno i anonimno, a dobiveni podatci koristit će se za izradu diplomskog rada na temu „Važnost igre na otvorenome za djecu predškolske dobi“.

Zahvaljujem, uz srdačan pozdrav,
Tihana Antolović

1. Stupanj obrazovanja
  - a) osnovnoškolsko obrazovanje
  - b) srednja stručna sprema (SSS)
  - c) viša stručna sprema (VŠS)
  - d) visoka stručna sprema (VSS)

2. Spol
  - a) M
  - b) Ž

3. Vaša dob
  - a) Do 20 godina
  - b) 20 – 30 godina
  - c) 30 – 40 godina
  - d) 40 – 50 godina
  - e) više od 50 godina

4. Mjesto Vašeg prebivališta/boravišta je
  - a) Grad
  - b) Selo

5. Pohađa li Vaše dijete vrtić? (Ukoliko je Vaš odgovor NE, preskočite 6. pitanje.)
  - a) Da
  - b) Ne

6. Vrtić koje pohađa Vaše dijete je:
  - a) Državni vrtić u gradu
  - b) Državni vrtić na selu
  - c) Privatni vrtić u gradu
  - d) Privatni vrtić na selu

7. Smatrate li važnim za djecu boravak i igru na otvorenom?
  - a) Da
  - b) Ne

8. Koliko vremena dnevno omogućujete djetetu u igri na otvorenom?
- a) Do 30 minuta
  - b) 30 – 60 minuta
  - c) Više od 1 sata
  - d) Više od 2 sata
9. Više vremena na otvorenom s djetetom provodite tijekom:
- a) Proljeća
  - b) Ljeta
  - c) Jeseni
  - d) Zime
10. U kojim sve vremenskim prilikama boravite s djetetom na otvorenom?
- a) Visoke temperature
  - b) Niske temperature
  - c) Oblačno vrijeme
  - d) Vjetrovito vrijeme
  - e) Kiša
  - f) Snijeg

Obrazložite

---

11. Koje okruženje najčešće birate za djetetovu igru na otvorenome?
- a) Dječje igralište
  - b) Pješčanik
  - c) Livadu
  - d) Park/šumu
12. Što omogućujete djetetu kao poticaj igre na otvorenome?
- a) Rekvizite za igru na otvorenome (kantice, lopatice, grabljice...)
  - b) Rekvizite za tjelesne aktivnosti (lopte, uža za preskakanje, обруče...)
  - c) Prirodne poticaje (razni plodovi iz okoline, grančice, zemlja, kamenčići...)
  - d) Ostalo (navedite što)
-
13. Prema Vašem mišljenju, boravak i igra djeteta na otvorenom važni su za:
- a) tjelesni razvoj djeteta
  - b) emocionalni razvoj djeteta
  - c) socijalni razvoj djeteta
  - d) kognitivni (intelektualni) razvoj djeteta
14. Koje igre uočavate kao najzastupljenije kod Vašega djeteta tijekom igre na otvorenome?
- a) Simboličke igre (igre uloga)
  - b) Igre s pravilima (natjecateljske igre)
  - c) Istraživačke igre (istraživanje okoline)
  - d) Lokomotorne igre (trčanje, skakanje, loptanje...)

15. Dijete češće traži Vašu intervenciju i pomoć u:

- a) igrama na otvorenome
- b) igrama u zatvorenome

16. Molimo da na sljedeće tvrdnje odgovorite zaokruživanjem jedne od brojki na ljestvici od 1- 5 koje stoje uz tvrdnju. Brojke imaju sljedeća značenja:

1 – uopće se ne slažem; 2 – ne slažem se; 3 – niti se slažem niti se ne slažem; 4 – slažem se; 5 – u potpunosti se slažem

Boravak i igru na otvorenom provodimo svakodnevno.	1	2	3	4	5
Rijetko boravimo na otvorenome jer nemamo vremena za takve igre.	1	2	3	4	5
Vrtić je mjesto koje treba osigurati djeci svakodnevni boravak i igru na otvorenome.	1	2	3	4	5
Strahujem od dječjih ozljeda tijekom igre na otvorenome	1	2	3	4	5
Ljute me dječje ozljede u vrtiću.	1	2	3	4	5
Djeca se češće ozljede tijekom igre na otvorenome nego tijekom igre u zatvorenome prostoru.	1	2	3	4	5
Za djecu je važnije da nauče čitati i pisati prije polaska u školu nego da se igraju na otvorenome.	1	2	3	4	5
Uključivanje djeteta u edukativne radionice (strani jezik, likovne, dramske, glazbene, STEM radionice) važnije je od igre na otvorenom.	1	2	3	4	5
Za moje dijete važnije je da dobro ovlada informacijsko-komunikacijskom tehnologijom nego da se igra na otvorenome.	1	2	3	4	5
Moje dijete provodi više vremena koristeći informacijsko-komunikacijsku tehnologiju (TV, računalo, tablet, mobitel) nego što provede u nekoj drugoj igri.	1	2	3	4	5
Primjećujem motoričku nespretnost kod svoga djeteta.	1	2	3	4	5
Primjećujem naznake pretilosti kod svoga djeteta.	1	2	3	4	5
Primjećujem poteškoće u komunikaciji kod svog djeteta (siromašan rječnik, govorne poteškoće).	1	2	3	4	5
Primjećujem manjak samopouzdanja kod svoga djeteta.	1	2	3	4	5
Primjećujem manjak empatije kod svoga djeteta.	1	2	3	4	5
Primjećujem da moje dijete ima poteškoća u igri s drugom djecom (česti konflikti, manjak suradnje i dogovora tijekom igre...).	1	2	3	4	5

17. Smatrate li igru na otvorenome opasnom za dijete?

- a) Da
- b) Ne

Obrazložite

---

18. Jeste li upoznati s pojmom „Šumski vrtić“?

- a) Da
- b) Ne

19. Kada biste imali mogućnost birati vrtić u koji želite upisati dijete, odabrali biste:

- a) Klasični dječji vrtić
- b) Šumski vrtić
- c) Ostalo (navedite što)

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad na temu

---

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Osijeku _____

(potpis)